

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
Інститут мистецтв  
Кафедра музичного фольклору

На правах рукопису

*КУЧЕРУК ЛЮДМИЛА ВОЛОДИМИРІВНА*

УДК 784.4 (Хмельниччина)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**МУЗИЧНО-ФОЛЬКЛОРИСТИЧНІ  
ДОСЛІДЖЕННЯ НА ТЕРЕНАХ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ  
ОБЛАСТІ: ХІХ – поч. ХХІ ст.**

зі спеціальності 8.02020401 „Музичне мистецтво“

Науковий керівник – кандидат  
мистецтвознавства, доцент  
**Юрій Петрович Рибак**

Рівне – 2015

УДК 784.4 (Хмельниччина)

Кучерук Л. Музично-фольклористичні дослідження на теренах Хмельницької області : XIX – поч. XXI ст. / Кучерук Людмила Володимирівна : дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр“ / [наук. кер. – канд. мистецтвознавства Ю. Рибак]. – Рівне, 2015. – 105 с. – Рівненський державний гуманітарний університет. – На правах рукопису.

У роботі висвітлюються основні етапи музично-фольклористичних досліджень на теренах Хмельницької області в період з XIX до початку XXI ст. Аналізуються та систематизуються музичні матеріали, зібрані на цій території багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, діяльність яких була визначальною для розвитку української музичної фольклористики. Розглядаються найвизначніші постаті цього процесу та їхні фольклористичні доробки. Результати досліджень додатково відображені у статистичних таблицях та світлинах.

### Рецензенти

*Ірина Довгалюк* – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри української фольклористики ім. Ф. Колесси Львівського національного університету ім. І. Франка, с.н.с. Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка

*Роман Дзвінка* – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри музичного фольклору РДГУ

## План

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. МУЗИЧНО-ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У ХІХ ст. ...	9
1.1. Музичний фольклор Хмельниччини у доробку польських етнографів.....	11
1.2. Діяльність подільського фольклориста Андрія Димінського.....	19
1.3. Етнографічні матеріали з теренів Хмельниччини у „Трудах“ Павла Чубинського .....	27
Висновки до розділу 1 .....	35
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИХ СТУДІЙ У ХХ – на поч. ХХІ ст. ....	36
2.1. Записи київських та львівських етномузикологів .....	37
2.2. Фольклорні матеріали Хмельниччини у фондах місцевих державних установ та колекціях провідних збирачів.....	46
2.3. Дослідження студентів кафедри музичного фольклору РДГУ .....	57
Висновки до розділу 2 .....	64
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ .....	79
Додаток А. Статистичний показник музично-фольклористичних записів на території Хмельницької області у ХІХ – на поч. ХХІ ст. ....	80
Додаток Б. Фотоілюстрації.....	97
Додаток В. Мапи місцевості.....	104

## ВСТУП

На сучасному етапі музично-фольклористичних досліджень в Україні першочерговим завданням є вже не лише фіксація та накопичення фольклорних матеріалів, а й їх ретельна систематизація, узагальнення отриманих даних та обробка. Систематизація та детальний аналіз даних, що стосуються музично-фольклористичних досліджень Хмельниччини, дають змогу визначити найбільш та найменш досліджені райони області, проаналізувати доробки відомих етнографів, фольклористів та окремих установ.

Територія Хмельницької області розташована на перетині різних етнографічних регіонів, що, своєю чергою, породжує суперечливі думки з цього приводу серед дослідників. Зокрема, Роман Кирчів більшу частину області відносить до регіону Східного Поділля і лише північну її частину – до Волині [39]. А от Богдан Луканюк у своїй карті етногеоподілу поділяє територію області на Поділля (Побожжя і Пониззя), Мале Полісся (Погорина) та Волинь (Середня Волинь) [51]. Адміністративна територія області належить до різних етнографічних регіонів. Традиції та звичаї населення Хмельниччини завжди привертали увагу дослідників, проте територія Хмельницької області не була об'єктом спеціального дослідження окремих вчених-фольклористів, а тим більше інституцій. Дослідженням місцевого фольклору займалися діячі науки і мистецтва як України, так і сусідніх країн, зокрема найбільше – Польщі.

Найбільший внесок у вивчення народномузичної спадщини Хмельниччини серед польських вчених зробив етнограф та композитор Оскар Кольберг (1814-1890), а також Зоріан Доленга-Ходаковський (1784-1825) та Антон Коціпінський (1816-1866). Деякі зразки із записаного на Хмельниччині фольклору вмістили у своїх збірках дослідники Войцех Совинський, Вацлав з Олеська (1799-1849), Кароль Ліпінський (1790-1861), Жегота Паулі (1814-1895) та інші. Серед українських дослідників вивченням фольклору Хмельниччини займалися етнограф та фольклорист Андрій Димінський (1829-1905), Павло

Чубинський (1839-1884), Юхим Сіцінський (1859-1937), Анатолій Свидницький (1834-1871), Каленик Шейковський (1835-1903) та інші. З кінця ХХ ст. записи музичного фольклору на території Хмельницької області здійснювали викладачі Львівської консерваторії Любомир Кушлик та Юрій Сливинський, хмельницькі дослідниці Світлана Цимбалюк, Ірина Телюх, Олена Дудар та Світлана Маховська. Важливу роль у фіксації музичного фольклору Хмельниччини відіграють і місцеві державні установи, серед яких: Подільське відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Хмельницький обласний науково-методичний центр культури і мистецтва, навчально-наукова лабораторія етнології факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету ім. І. Огієнка.

**Актуальність.** Це перша робота, в якій висвітлюється історія музично-фольклористичних досліджень на теренах Хмельниччини.

**Зв'язок магістерської роботи з науковою темою, планами або програмою кафедри.** Магістерська робота виконана як складова частина комплексної наукової теми кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету „Етномузична культура Західної України“. Тему магістерської роботи затверджено на засіданні кафедри музичного фольклору (протокол № 2 від 9.09.2014 р.) та узгоджено Вченою радою Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету (наказ № 738-с – від 29.09.2014 р.).

**Об'єкт** – Хмельницька область в сучасному адміністративно-територіальному вимірі.

**Предмет** – музично-фольклористична спадщина провідних фольклористів – записи народномузичних творів та етнографічна інформація з Хмельницьких теренів, що датується періодом ХІХ – поч. ХХІ століть.

**Мета** – систематизувати дані про історію музично-фольклористичних досліджень на теренах Хмельниччини, проаналізувати доробки провідних

дослідників України та зарубіжжя, а також охарактеризувати джерельні матеріали. Визначити основні еволюційні віхи в історії експедиційно-польових досліджень – від початку зародження етнографії і до наших днів.

**Завдання:**

1. Виявити й систематизувати інформацію про персоналії видатних збирачів музичного фольклору та установи, у полі зору яких перебувала Хмельницька область.
2. Опрацювати друковану літературу, що прямо чи опосередковано стосується обраної теми.
3. Простежити еволюцію збирання музичного фольклору на Хмельниччині – від поч. ХІХ ст. і до нашого часу.
4. Проаналізувати джерельні матеріали та визначити основні напрямки і методологію досліджень.
5. Подати таблиці зі статистичними даними про музично-фольклорні матеріали із теренів Хмельницької області.

**Методи наукового дослідження.** Під час підготовки магістерського дослідження найчастіше застосовувався метод аналізу документів: письмових (книги, статті, архівні матеріали, студентські наукові роботи, інформація з мережі Інтернет тощо), статистичних даних, фонетичних документів (аудіозаписи зразків народної музики). Використовувався також метод опитування, що дав змогу отримати фактичну інформацію про предмет дослідження. Для висвітлення результатів проведеної наукової роботи було застосовано і методи аналізу та синтезу отриманої інформації.

**Наукова новизна** магістерської роботи полягає в тому, що в ній вперше висвітлено інформацію про фіксацію музичного фольклору на теренах Хмельницької області за період ХІХ – початку ХХІ ст., описано доробки як видатних, так і маловідомих дослідників цього краю, проаналізовано діяльність державних установ та окремих збирачів щодо вивчення народномузичної культури Хмельниччини.

**Практичне значення роботи.** Матеріали дипломної роботи можуть слугувати цінним інформативним ресурсом для фольклористів та етномузикологів, а також можуть використовуватися під час викладання дисциплін історичного та народознавчого спрямування для студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації.

**Основні етапи.** Робота над магістерським дослідженням складалася з таких етапів:

1. Підбір та опрацювання друкованої літератури, що прямо чи опосередковано торкається обраної теми.
2. Виявлення і систематизація інформації про персоналії видатних збирачів музичного фольклору та установ, у полі зору яких перебувала Хмельниччина.
3. Формування додатків (таблиць із статистичними даними, фотоілюстрацій, мап).
4. Оформлення роботи в чистовому вигляді.

**Джерельна база.** Для підготовки магістерської роботи було використано праці українських та зарубіжних науковців: теоретичні студії К. Квітки та В. Гошовського, збірники народномузичних творів О. Кольберга, З. Доленги-Ходаковського, А. Коціпінського, А. Димінського, П. Чубинського, М. Дмитренка та Л. Єфремової. Опрацьовано архівні матеріали Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнографії Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка, Подільського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва, Навчально-наукової лабораторії етнології Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету ім. І. Огієнка, Лабораторії музичної етнографії кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету. Також використано особисті колекції

фонозаписів окремих збирачів із Хмельниччини.

**Апробація результатів** відбувалася на Міжнародній конференції „Слов’янська мелогографія – 4“ (Київ, 2014), Всеукраїнській науково-практичній конференції до 35-річчя кафедри музичного фольклору та 200-річчя з дня народження Оскара Кольберга (Рівне, 2014 р.), Міжнародній конференції „Слов’янська мелогографія – 5“ (Київ, 2015), науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу та студентів кафедри музичного фольклору (м. Рівне, 2015).

**Публікації.** Зміст магістерської роботи висвітлюється у двох наукових статтях, опублікованих у спеціалізованих фольклористичних виданнях [47], [48].

**Структура та обсяг роботи.** Магістерське дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (105 позицій) та додатків. Повний обсяг тексту становить 105 сторінок.



## Розділ 1

### МУЗИЧНО-ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У ХІХ ст.

Від початку ХІХ ст. на території України, особливо Правобережної, значно активізувалися етнографічні дослідження, в полі зору яких опинилася матеріальна та духовна культура населення. В цей час зароджується інтерес до вивчення усної народної творчості Поділля, проте займалися такою справою переважно етнографи-аматори. Чимало пісень, записаних на цій території, увійшли до збірників фольклору Миколи Цертелева, Михайла Максимовича, Зоріана Доленги-Ходаковського, Вацлава Залеського, Жеготи Паулі тощо. Одним із перших збирачів подільських переказів і легенд був мовознавець та фольклорист Володимир Даль [64, с.16].

У другій половині ХІХ ст. вивчення народної культури набуло систематичного і ґрунтовного характеру. Серед досліджень такого рівня варто відзначити етнографічні праці Миколи Костомарова, Павла Чубинського, Олександра Потебні, Володимира Антоновича, Олександра Русова, які світлювали особливості народного побуту, фольклор і вірування, діалектичні особливості української мови. До найвизначніших здобутків народознавства того часу належать „Українські пісні з нотами“, „Сборник материалов по малорусскому фольклору“, „История запорожских козаков“ Дмитра Яворницького та інші. Справжнім науковим і культурним центром став історичний журнал „Киевская старина“ (1882-1907 рр.), заснований за кошти українського мецената Василя Семиренка. В журналі друкували свої твори та історичні праці Михайло Максимович, Сергій Єфремов, Володимир Антонович, Михайло Коцюбинський та інші.

Важливу роль в активізації вивчення культури і побуту українського народу, зокрема етнографії Поділля, відіграло Російське географічне

товариство (РГТ), засноване у 1845 р. Розробка питань про завдання і предмет етнографічної науки, методику етнографічного дослідження, підготовка та публікація етнографічної програми сприяли залученню до збирацької роботи представників різних верств суспільства, зокрема місцевих етнографів-любителів [64, с.16]. Саме завдяки діяльності цієї установи була проведена одна із наймасштабніших експедицій в історії слов'янської фольклористики під керівництвом Павла Чубинського. Свої праці з етнографії та збірки пісень надсилав до РГТ і відомий подільський дослідник Андрій Димінський.

Першим друкованим виданням, що висвітлювало фольклор Поділля, в т. ч. і Хмельниччини, була праця Каленика Шейковського „Быт подолян“, два випуски якої вийшли 1860 р. Відгуком на цю працю стала розвідка Анатолія Свидницького „Великдень у подолян“, у якій основна увага приділялася великодній обрядовості. На 40-60 рр. ХІХ ст. припадають фольклористичні записи Степана Руданського: двотомний рукописний збірник „Народные малороссийские песни, собранные в Подольской губернии“ (1852), докладний опис весільного обряду з піснями „Подольськеє весілля“ (1862), збірка українських народних пісень з нотами „Копя пісень“ [64, с.18]. Досить цікаво та докладно описав весільний обряд із с. Мазники (нині Деражнянського району Хмельницької області) видатний етнограф та історик Юхим Сіцінський. Важливу роль у фіксації музичного фольклору на Хмельниччині відіграли польські дослідники, які або окремими збірками (як, наприклад, Оскар Кольберг), або поряд з пісенними зразками з інших регіонів (праці Зоріана Доленги-Ходаковського, Антона Коціпінського та інших) вміщали у своїх виданнях твори з теренів Хмельницької області.

Впродовж 70-80 рр. матеріали з фольклору та етнографії вміщували у періодичних виданнях „Трудов Подольского губернского статистического комитета“, „Подольских губернских ведомостей“ та „Подольских епархиальных ведомостей“. Зазвичай це була інформація про матеріальну культуру, народне господарство, домашні промисли і ремесла, описи житла

тощо, однак відомості про духовну спадщину населення краю там були відсутні.

Варто також зазначити, що з Хмельниччиною пов'язана діяльність відомого етнографа-аматора Валентина Мошкова. У 1897 р. дослідник придбав для Городоцького музею, заснованого Бароном Федором Штейнегелем (Рівненська обл.), у м. Славута цілий „Вертеп“, а в 1898 р. зафіксував там на фонограф вертепні співи у виконанні трьох чоловіків [50]. Ця подія є знаменною не лише для фольклористики Хмельниччини, а й для української фольклористики загалом, адже, поряд із записом на фонограф обжинкової пісні в Городку у липні 1898 р. Бароном Штейнгелем, це були перші спроби фонографування народної музики в Україні.

### **1.1. Музичний фольклор Хмельниччини в доробку польських етнографів**

Перші дослідження на теренах Хмельниччини здійснювалися не українськими, а польськими науковцями, в силу того, що у їхніх колах фольклористична наука розвивалася дещо швидше і прогресивніше. Досить часто польські збирачі, фіксуючи етнографічні матеріали на своїй батьківщині, відвідували й Україну, а зібрані на її теренах матеріали згодом вміщували у друкованих працях. До прикладу, в роботах Жеготи Паулі „Пісні люду руського в Галіції“ та Вацлава Залеського, більше відомого як Вацлав з Олеська, „Пісні польські і руські люду Галіційського“, були опубліковані пісенні матеріали з Галичини.

Не оминали польські етнографи і території Хмельниччини, центральна і південна частина якої належить до етнографічного регіону Поділля, а північна частина – до Волині.

Першим тексти пісень без мелодій на теренах Хмельниччини зафіксував польський фольклорист, етнограф та археолог Зоріан Доленга-Ходаковський.

Пізніше ці твори увійшли до книги „Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського“ [76], виданої 1974 р.

Зоріан Доленга-Ходаковський (справжнє ім'я – Адам Чарноцький, 1784-1825) народився у Мінській губернії в сім'ї збіднілого шляхтича. Оскільки батько не мав змоги дати синові освіту, Зоріан був змушений переїхати до багатих родичів в Слуцький повіт, де у 1801 р. (за іншими даними у 1800 р.) закінчив Слуцьке повітове училище. Тут, ще у юнацькому віці, проявився інтерес Ходаковського до збирання народних пісень, переказів та звичаїв, а пізніше це захоплення переросло у справу всього життя. Дослідник мав за мету зібрати усну народну творчість з усіх слов'янських земель, тому одним із перших на слов'янському просторі пройшов сотні кілометрів територіями Волині, Поділля, Галичини, Полісся, Наддніпрянщини, Східної Польщі, Південної Білорусії та Росії в пошуках безцінних, як він вважав, скарбів народнопоетичної творчості. Праця „Українські народні пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського“ має колосальне значення для української і слов'янської фольклористики загалом, адже в ній вперше було зібрано надзвичайно цінний пісенний матеріал, що визначається багатою жанровою різноманітністю та досить широкою географією походження. Доленгу-Ходаковського з упевненістю можна вважати „основоположником вітчизняних польових досліджень“ [15, с. 17], адже порівняно з іншими збирачами, що включали до своїх збірників найрізноманітніші матеріали (віршові твори письменників, романси), Ходаковський записував лише з вуст народу [76, с. 20]. Чимало труднощів довелося подолати досліднику, подорожуючи в пошуках традицій, звичаїв і пісень сільського люду, але його непереборне бажання та легка вдача допомагали знаходити спільну мову з людьми. П. Кеппен, який подорожував разом з ним розповідав про це: „До чудових якостей нашого дослідника слід віднести його вміння розмовляти з простолюдом. На торжищах, у їх хижках, у своїй власній оселі він та його дружина завжди з успіхом уміли знайти корисне в їх простодушних розповідях, переказах, місцевих знаннях і

навіть забобонах...“ [76, с. 22]. Тому до вищезгаданої праці увійшли твори, зібрані переважно самим збирачем.

Відомо, що записи українських пісень здійснювалися Ходаковським у 1814-1819 рр., проте, коли етнограф побував на Хмельниччині, з'ясувати не вдалося. Можливо, це відбулося 1819 р., коли дослідник переїздив з Кременця до Києва, але на сьогодні це лише припущення. До того ж, малочисельна кількість зразків з теренів Хмельниччини, поміщена у книзі (всього 22), може свідчити і про те, що ці твори Ходаковський записав не власноруч, а отримав від когось із шанувальників народної творчості, що відгукнулися на ініційований самим дослідником циркуляр Кременецького ліцею, розісланий у всі школи Волині у 1814 р., в якому вчителів закликали записувати різний фольклорно-етнографічний матеріал і надсилати до Кременця [76, с. 24].

Так чи інакше, до видання увійшли тексти пісень з шести населених пунктів Хмельниччини: Сатанів Городоцького району, Меджибіж і Волосовці Летичівського району, Шпичинці Деражнянського району, Паньківці Старосинявського району та Заславське, нині м. Ізяслав. Серед них 9 пісень весільних, що виконувалися перед короваєм, під час розплітання коси, виряджання молодого до молодої, посаду молодих та на перезву. Зоріан Доленга-Ходаковський намагався максимально точно зафіксувати як самі пісні, так і обставини, під час яких вони виконувалися. Тому дуже часто пісні супроводжуються коментарями, що значно доповнюють записані твори і вказують на науковий підхід етнографа до збирання фольклорних матеріалів. Серед обрядових у книзі вміщені й пісні, виконувані, за позначенням дослідника, на Великдень та Купала, а також такі, що за класифікацією Ходаковського входять до розділів „Про жінок і чоловіків, невдале подружжя, невірність“ та „Життя в злагоді, тимчасове розставання подружжя“. Цікавим є факт, що записаний у Меджибожі твір „Утікай сину в Волощину, нельзя в Польщі бути“, датований ще 1795 р., тобто задовго до початку збирацької діяльності Доленги-Ходаковського.

Попри те, що вміщені у праці пісні з Хмельниччини є нечисленними, вони й досі не втратили своєї ціни, а навпаки залишаються своєрідним орієнтиром для подальшого дослідження народнопісенної спадщини цього краю.

1861 р. вийшла друком книга „Пісні, думки і шумки руського народу на Поділлі, Україні і в Малоросії“, [99] автором якої був Антон Коціпінський (1816-1866) – відомий польсько-український композитор, фольклорист, видавець та педагог. Народився дослідник в с. Андрихів поблизу Кракова (Польща). Музичну освіту отримав від батька – органіста і керівника оркестру Львівського кафедрального собору Яцека (Гіацинта) Коціпінського. У 1845 р. переїхав до Кам'янця-Подільського, де давав уроки музики, а згодом працював у нотному магазині. В ці роки Коціпінський захопився фольклористикою, почав збирати і записувати народні пісні, обробляти їх для голосу в супроводі фортепіано та пропагувати в концертній діяльності. З 1849 по 1855 рр. був змушений жити у Відні, куди його вислали з Російської імперії за зберігання заборонених на той час віршів Юліуша Словацького. Повернувшись у 1855 р. до Києва, Антон Коціпінський відкрив там нотний магазин, а водночас заснував на Хрещатику і нотне видавництво. Також музичні магазини були відкриті ним у Кам'янці-Подільському, Кишиневі (нині столиця Молдови) та Житомирі [26, с. 246].

До вищезгаданої праці „Пісні, думки і шумки руського народу на Поділлі, Україні і в Малоросії“ було вміщено 100 пісень, на що автор указав позначенням „Перша сотня“. Подані в ній матеріали були зафіксовані як самим автором, так й іншими дослідниками – Матвієм Вигорницьким, Йосипом Витвицьким, Йосипом Шпеком, а також запозичені зі збірників Вацлава з Олеська та Миколи Маркевича. Книга була видрукувана у двох варіантах: перший – із записами мелодій, другий – у вигляді обробок для голосу та фортепіано [26, с. 246]. Загалом до праці увійшло 46 пісень, 40 думок, 12 шумок, 1 коломийка та 1 козак. Нотні зразки у збірці підтекстовані латинським

і слов'янським шрифтами, що, як зазначено у передмові, покликане слугувати розширенню доступу до пісенних зразків для всіх, хто зацікавлений цією справою. Поряд із назвою твору і вказівкою на жанр (думка, шумка або пісня), Антон Коціпінський зазначає місце запису (напр., „з-під Білої-Церкви“) та, за можливістю, прізвище виконавця (напр., „Голос співав П. Домбровській“). Майже всі твори супроводжуються темповими позначеннями, ритми зазвичай прості (2/4, 3/4, 3/8, зустрічається і 4/4). Нотні приклади багаті на динамічні відтінки, особливо позначення крещендо та дімінуендо, в деяких творах дрібнішим шрифтом позначені мелодичні варіанти, діапазони мелодій зазвичай в межах октави, але зустрічаються і ширші.

Дев'ять прикладів з цієї праці записані на теренах Хмельниччини, а саме в с. Цівківці нині Новоушицького району (за авторським позначенням „з-під Цілковець над Смотричем“) були зафіксовані 2 пісні з 2-го десятку, 2 думки з 5-го і по одній думці з 1 і 4 десятку. До 1-го десятку увійшла одна шумка з-під Кам'янця-Подільського, а до 2-го – пісня з-під Самчик (нині с. Самчики Старокостянтинівського району) та думка з Волині, з Старого Костянтинова (нині м. Старокостянтинів). Ще 15 творів зі збірки мають вказівку на їх походження з Подолля, але чи є це територія власне Хмельницького Поділля, достеменно невідомо.

І нарешті, найбільший внесок в дослідження музичного фольклору Хмельниччини серед польських дослідників зробив відомий етнограф, фольклорист і композитор Оскар Кольберг (1814-1890). У 1994 р. в Познані було видано 47-й том його праць під назвою „Поділля“ [94], всі рукописні і друковані матеріали до якого зібрала й опрацювала польська дослідниця Данута Павлакова.

Народився Оскар Кольберг 22 лютого 1814 р. у селі Пшисуха Опочинського повіту (Польща). У 1830 році закінчив Варшавський лицей і продовжив музичні студії в Німеччині. У 1836-1837 рр. під час перших подорожей до Литви та Білорусії зацікавився народною культурою [25, с.466].

З творчою спадщиною цього збирача не зрівняються доробки жодного слов'янського етнографа. Праця Кольберга „Люд. Його звичаї, спосіб життя, мова та інше» має 40 томів, „Obrazy etnograficzny» мають 10 томів, 8 з яких присвячені Україні („Покуття“, „Холмське“, „Перемиське“, „Волинь“), деякі роботи дослідника видані посмертно [25, с.466]. До них, власне, і належить згадана вище праця „Поділля“, вихід якої у світ був запланований самим Оскаром Кольбергом ще в другій половині XIX ст., проте цим планам не судилося здійснитися. Негативним фактором тут стала, вочевидь, значна віддаленість Поділля від Кракова, де зазвичай перебував вчений, а також той факт, що, готуючи до видання чотиритомник „Покуття“, Кольберг практично завжди надавав перевагу дослідженню саме цього регіону, а для експедицій на Поділля завжди не вистачало коли не часу, то матеріального забезпечення. Проте, впродовж всієї творчої діяльності етнограф не переставав накопичувати фольклорні матеріали з різних куточків цього регіону.

Як відомо з передмови, до праці „Поділля“ увійшли пісні та етнографічні описи, зібрані не лише Оскаром Кольбергом, а й іншими дослідниками та поціновувачами народнопоетичної творчості. У 1888 р. у Кракові була видана книга „Пісні люду з Подолля російського“ [94], яка вмістила твори, зібрані дослідником на Поділлі у 1858 та 1862 рр. Проте, як зазначає Данута Павлакова, до 1860 р. Кольберг на Поділлі не був. Дванадцять пісень для цієї книги автор запозичив із рукописних збірок Софії Мошинської [95, ст. 26]. Пізніше усі пісні з праці „Пісні люду з Подолля російського“ були вміщені у книзі „Поділля“. Вперше згадка про перебування Кольберга на Поділлі зафіксована в його кореспонденції від 1867 р., де вказується, що вчений побував на території між річками Серет та Збруч [95, ст. 26]. Про другу подорож на Поділля галицький етнограф пише в листі до Людвіка Гумпловича від 27 жовтня 1877 р. [95, ст. 27]. Таким чином, документально підтвердженими є лише дві експедиції Кольберга на Поділля.



1869 р. з метою отримання фінансової підтримки для видання своїх томів, дослідник розробив для директора народної бібліотеки ім. Оссолінських Августа Бельовського детальний план видання своїх праць, в якому передбачав два томи для Поділля: номери 60 і 61, що мали назви „Поділля галиційське» і „Поділля російське» [95, ст. 28]. Проте, як відомо, ці видання побачили світ значно пізніше і лише в одному томі, а не у двох, як того хотів дослідник. Таким чином, послідовникам Кольберга, серед яких варто відзначити Ісидора Коперницького [95, ст. 20], довелося здійснити великий пласт роботи, пов'язаної з опрацюванням та систематизацією накопичених етнографом матеріалів, адже до книги „Поділля“ вміщено пісні, описи обрядів та етнографічні нариси, які зберігалися в різних архівних теках збирача: Поділля, Русь Червона, Покуття, Україна, Волинь, тощо. Також тут використані пісні зі збірок Вацлава з Олеська та Михайла Максимовича.

Праця „Поділля” складається з таких розділів: „Край”, „Населення“, „Звичаї“, „Обряди“, „Пісні загальні“, „Пісні шляхетські і міщанські“, „Танці і мелодії без тексту“, „Трансцендентний світ“, „Розповіді, прислів'я“, „Назви особові і склад мови“. У першому розділі автор дає короткі відомості про деякі з подільських населених пунктів, такі, як Теробовля, Кам'янець-Подільський, Буданов, Панівці, Ніжин, Меджибіж, Летичів, Тарноруда, Куриловці, Кам'янка, Рашків, Умань та інші, описує їх архітектуру, старовинні храми, природні ландшафти, наявність рік чи джерел тощо. В наступних розділах Оскар Кольберг характеризує національний склад населення, його менталітет, релігійні вірування, мову, ремесла, традиційний одяг, побутові умови, сільське господарство та багато іншого. У розділі „Звичаї“ етнограф подає короткий опис Нового року, Різдва, Йордані, Коляд, Великодня, водіння гаївок, свята Івана Купала, обжинок, свята Андрія та вміщує приурочені до них пісенні твори. Наступний розділ „Обряди“ складається з опису весілля у різних місцевостях Поділля, нотних зразків весільних пісень, а також текстів весільних пісень без мелодій. Тут же подано короткий опис похоронного обряду з

Кам'янця-Подільського і Сатанова. Далі у книзі подані загальні та шляхетські пісні, танці і мелодії без слів, а також різноманітні розповіді, прислів'я та місцеві назви з подільських теренів.

Аналізуючи подільські записи Кольберга, складається враження, що дослідник надто поспішно фіксував мелодії пісень – відсутні пусті такти, в деяких тактах занотовані й варіанти мелодій [95, ст. 23]. Проте у збирача виникали труднощі із записом ритміки пісень, тому навіть деякі близькі варіанти були укладені в такти різними способами. Кольберг намагався вписувати тактові риси під час нотування мелодії в момент її виконання, однак неусталеність метроритмічної структури творів змушувала його згодом вносити певні виправлення та зміни [95, ст. 24].

Якщо говорити про пісенний матеріал праці, зібраний на території Хмельниччини, слід зазначити, що до видання увійшли твори, записані у восьми населених пунктах області. Зокрема, у Кам'янці-Подільському записано весільний обряд, 3 загальних і 3 шляхетських пісні, 2 шумки, тропак дворовий, 4 мелодії без тексту та опис похоронного обряду. У Сатанові, нині Городоцького району, зафіксовано весільний обряд, 3 гаївки, 3 загальних пісні та 1 шляхетська, тропак дворовий, 1 мелодію без тексту і опис похоронного обряду. У Плоскирові, нині м. Хмельницький, записано 1 гаївку та 2 загальні пісні. В м. Ушиця, нині Новоушицького району, записано танець тропак, шумку-млинарку та 1 мелодію без тексту. У с. Ожоговці, нині Ожигівці Волочиського району, зібрано 11 мелодій без тексту та 1 танець. У с. Кітайгород, нині Китайгород Кам'янець-Подільського району зафіксовано весільний обряд, а у с. Завадинці Городоцького району і містечку Летичів записано 1 загальну пісню та танець. Таким чином, загалом до видання „Поділля“ увійшло 44 пісенних зразки з теренів Хмельниччини, 3 описи весільного обряду з різних населених пунктів області, 2 описи похоронного обряду, а також кілька розповідей, прислів'їв та скоромовок. Варто також зауважити, що 2 пісні з Кам'янця-Подільського та 3 пісні з с. Ожигівці

Волочиського району увійшли в 36-й том праць дослідника „Волинь“ [96], що пояснюється в першу чергу відсутністю чітко визначених кордонів між тогочасними етнографічними регіонами. Зважаючи на малочисельну кількість записів у цій праці, від її детальнішого аналізу ми утримаємося.

Підсумовуючи вище викладене, слід зазначити, що незважаючи на невеликий обсяг праці „Поділля“, в порівнянні з іншими українськими виданнями Кольберга, таких як „Покуття“ або „Волинь“, цей том має неабияке значення для дослідження народнопісенної спадщини нашого краю. Невтомна діяльність Оскара Кольберга на ниві дослідження народної музики залишила для нас, нащадків, безцінні скарби традиційної музичної культури українського народу, який ми маємо за обов'язок берегти, вивчати, примножувати і передавати у спадок наступним поколінням.

## **1.2. Діяльність подільського фольклориста Андрія Димінського**

Одночасно з польськими етнографами активну збирацьку роботу на теренах Хмельниччини майже півстоліття здійснював подолянин Андрій Іванович Димінський (1829-1905) – людина, чие ім'я, на жаль, ще не досить відоме широкому загалові, але для якої дослідження і збереження народнокультурної спадщини свого краю стало справою усього життя. Не маючи необхідної для того освіти, але маючи непереборне бажання та силу волі, видатний фольклорист впродовж 50 років фіксував народні пісні, звичаї, казки, перекази, легенди, прислів'я, приказки тощо, зібравши таким чином колосальну кількість етнографічного матеріалу. Науковий доробок Андрія Димінського настільки вагомий, що мало хто з українських дослідників зміг би з ним зрівнятися.

Відомостей про життєвий та творчий шлях етнографа лишилось небагато. Відомо, що народився Андрій Іванович Димінський у 1829 році в селі Борщівцях Могилів-Подільського повіту (нині Могилів-Подільський район

Вінницької області) у родині столяра-кріпака. Його батьки були підданими польських панів Станіславських-Комарів. З діда-прадіда в родині Димінських з вуст в уста передавалися легенди і перекази, казки і оповідання, прислів'я і примовки, органічно зв'язані з життям, побутом, звичками трудового народу [58, с. 40]. Ймовірно, завдяки тому, що мати дослідника Дарія Данилова походила з духовного роду, Андрія вдалося влаштувати до Кам'янецької повітової школи, яку він закінчив в першій половині 40-х років. За браком коштів, етнограф не зміг продовжити навчання, проте відомо, що у 1848 р. дослідник складає іспити на звання „мастера цирюльничьяго цеха“ при Кам'янецькій Врacheбній Управі і отримує право нижчої медичної практики. Того ж року Димінський починає працювати фельдшером у Гаврилівцях, але вже з 1850 р. залишає медичну службу і переходить на посаду писаря Пухлянського сільського правління Орининської волості (нині Чемеровецький район Хмельницької області). Приблизно з цього часу дослідник розпочинає свою збирацьку діяльність. На це вказує рукописна збірка пісень про кохання, що належить архіву Російського Географічного Товариства, датована 1849 роком (при цьому більш ранніх записів етнографа віднайти не вдалося). Ці роки позначені також знайомством Андрія Димінського з відомим українським поетом Степаном Руданським, який на той час навчався у Кам'янецькій семінарії. Талановиті юнаки, залюблені в поетичне народне слово, практично одночасно розпочали свій творчий шлях, імовірно, маючи деякий вплив один на одного. Дослідник творчості Андрія Димінського Микола Левченко з цього приводу зазначає: „Коли ми уважно розглянемо усі записи Димінського, то знайдемо у них мало не всі сюжети поетично оброблених приказок Руданського, часто однаковісінькими висловами“ [49, с. 11].

На початку 1850-х рр. Димінський одружується і в 1855 – 1856 рр. переїжджає у с. Новий Світ на Проскурівщину [59, с. 122 ]. Саме в цьому маленькому селі молодий дослідник зібрав велику частку своїх етнографічних матеріалів. Проте, залишитися тут надовго етнографу не судилося і вже у 1860-

х рр. він з сім'єю переїздить в Стругу Новоушицького повіту, де продовжує фіксувати різноманітні фольклорні зразки. В цей час, орієнтовно з 1854 р., Димінський починає співпрацювати з Російським географічним товариством. Він надсилає до Петербургу речі матеріальної культури, знайдені ним: обручку, буси, а також стародавні монети. У 1856 р. Димінський направляє сюди ж й етнографічні записи. Далі зносини Димінського з Російським географічним товариством стають регулярними; незабаром Димінський стає постійним, а згодом і дійсним членом цього товариства. У 1862 р. Рада товариства присудила Димінському бронзову медаль [70, с. 76].

Перебуваючи в селах Новий Світ та Струга, дослідник надсилає на адресу Російського географічного товариства ряд своїх праць: „Подольские и малороссийские семейные любовные песни“ (1859 р.), „Описание чумацкого промысла Киевской губ. Звенигородского уезда, деревни Лысянка“ (1859 р.), „Быт крестьян Каменецкого и Проскуровского уездов“

(1864 р.), „Рассказ крестьянина о тюремных обычаях“ (1864 р.), „Об извозной и личной промышленности крестьян Подольской губернии“ (1864 р.) та інші [58, с. 40].

Як зазначає Мефодій Рябий, приблизно у 1860 р. Андрій Димінський стає членом-співробітником Петербурзького „Императорского Вольно-Экономического Общества“, а також входить до складу „Комитета Грамотности“, який доручив йому відповідати за Західно-Подільський район. У 1862 р. Димінського було обрано дійсним членом „Подольского статистического комитета“, для якого він надслав багато своїх фольклорно-етнографічних матеріалів [70, там же].

Важливу роль у житті дослідника відіграло знайомство з видатним українським фольклористом та громадським діячем Павлом Чубинським, який у 1869 р. був обраний Російським географічним товариством для очолення етнографічно-статистичної експедиції в Південно-Західний край. Через посередництво Подільського статистичного комітету у Димінського з

Чубинським налагоджуються тісні стосунки [59, с. 123]. У передмові до першого тому „Трудів етнографічно-статистичної експедиції в Південно-Західний край“ сам Чубинський вказує на те, що Подільський статистичний комітет надав у розпорядження експедиції збірку п. Димінського, яка містить до 2000 пісень, враховуючи, в тому числі, й варіанти [74, Т. 1, с. XV]. Тут же він згадує, що сам п. Димінський надав збірку повір'їв, загадок і взагалі етнографічних матеріалів [74, Т. 1, с. XVI]. У невеличкій передмові до другого випуску першого тому Павло Чубинський зазначає, що з Ушицького повіту Подільської губернії більша частина прислів'їв повідомлена п. Димінським [74, Т. 1, вип. 2, с. 227]. Етнографічно-статистичний матеріал про побут поляків та євреїв Поділля, що увійшов до останнього тому „Трудів“ також належить А. Димінському [59, с. 123]. Таким чином стає зрозуміло, яку об'ємну частку записів з Поділля Чубинський отримав власне від Андрія Димінського. Проте, невідомо з яких причин велика частина матеріалів, зібраних Димінським і опублікованих в томах „Трудів етнографічно-статистичної експедиції“, залишилася не паспортизованою, багато творів мають лише вказівку на Ушицький повіт, без жодного натяку на ім'я їх збирача, тобто Андрія Димінського. Також виявлено, що Павло Чубинський дещо змінював тексти Димінського, привносячи в них деяку „полтавізацію“ [59, с. 123].

Зважаючи на те, що Чубинський не скрізь зазначав, які записи належать подільському фольклористу, відомий славіст Дмитро Зеленін в своєму „Описі рукописів вченого архіву Імператорського Російського географічного товариства“ відзначає, які матеріали Андрія Димінського увійшли в „Труди етнографічно-статистичної експедиції в Південно-Західний край“ : т. 5, с. 458, 465, 466, 489, 514, 519, 523, 541, 558, 562, 564, 576-78, 8, 99 [58, с. 41].

З відкриттям у Києві в 1873 р. Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, Андрій Димінський бере активну участь у його діяльності, про що свідчать численні рукописи етнографа, що зберігалися в окремих членів відділу та частково друкувалися [59, с. 123]. Однак, і тут ім'я

збирача найчастіше залишалося поза увагою. До прикладу, у збірнику М. Драгоманова „Малорусские народные предания и рассказы“ в IV та VI відділах, очевидно, використано ряд оповідей із записів Димінського, але самим Драгомановим зазначено, що ці записи з Подільської губернії передав йому „И. Р-ко“ [59, с. 123]. Найімовірніше, це пояснюється тим, що Драгоманов особисто не спілкувався і не листувався з Андрієм Димінським, а цей матеріал з Південно-Західного відділу йому передав Іван Рудченко.

Важкий для всього українства 1876 р., відомий підписанням Емського указу про заборону української мови, став не менш трагічним у житті подільського фольклориста. З цього часу негаразди один за одним звалюються на плечі Андрію Димінському: на нього, як свідомого українця, пишуться доноси, починаються обшуки, його переводять з одного місця роботи на інше, а врешті решт взагалі звільняють. Так, у 1876 р. він переїздить з Новоушицького повіту до Суразької волості Летичівського повіту, у 1877 р. – до містечка Меджибіж, в 1878 р. – до Суslopeцької волості [58, с. 39], а пізніше, в 1880 р., був змушений знову повернутися до Новоушицького повіту, у с. Велика Струга, де й проживав до кінця життя. Всі ці обставини призвели до того, що матеріальне становище дослідника було вкрай важким. В листах до професора Київського університету Олександра Кістяківського він часто просив про допомогу, аби той дав йому рекомендацію для отримання посади: „...напишите от себя несколько слов, будьте столь добры, право, что есть нечего“ [83, с. 69].

Незважаючи на переслідування, часті переїзди та матеріальну скруту, Андрій Димінський не полишає збирацької діяльності. Навпаки він, ніби шукаючи в цьому відраду, ще з більшим натхненням занурюється у фольклористичну діяльність і продовжує описувати ті місцевості, в яких йому доводилося працювати. Частими переведеннями Димінського з одного місця роботи на інше керівництво мало на меті перервати його зв'язки з селянами [58, с. 40]. Однак для самого збирача це скоріше розширювало коло етнографічних досліджень. Про те, як самовіддано Димінський збирав фольклорні матеріали,

свідчить замітка, опублікована на сторінках газети „Киевлянин“ у 1870 р.: „Андрій Іванович Димінський, що проживає в Подільській губернії, Новоушицькому повіті, селі Струга заявив, що у нього є зібрання подільських пісень – 2500, різного змісту 2000 казок, 2000 прислів'їв і загадок. Крім того, є опис забобонів і марновірностей з приводу різних випадків житейських. А. Димінський готовий уступити на особливих умовах це зібрання, що містить багатющий матеріал, видати який йому самому немає можливості“ [58, с. 41].

Великим випробуванням стала для дослідника смерть дружини Марії Хобржинської, після якої він лишився вдівцем з трьома дітьми. Скрутне матеріальне становище підсилювалося внутрішніми переживаннями етнографа. Ще більше загострили ситуацію два доноси, 1883 та 1885 років. Хоч Димінському і допомогли врятуватися, спочатку редактор газети „Подільський листок“ Сторожевський, а вдруге Подільський статистичний комітет, проте ці події значно підірвали здоров'я фольклориста. Та невдовзі на дослідника чекає ще важчий удар: від сухот помирає доросла одружена дочка Марія, а згодом 18-річний син Климентій [83, с.62]. Останні роки життя Андрія Івановича Димінського в Струзі були дуже важкими. Сліпий, тяжко хворий, зневірений, усіма забутий, у злиднях він дожив до 76 років. Помер етнограф 1 січня 1905 року у Струзі Новоушицького повіту, де і похований [62].

Як зазначає М. Новицький, найбільше записів Андрій Димінський здійснив у Кам'янецькому, Проскурівському, Новоушицькому та Летичівському повітах, зокрема, в таких на той час багатих на фольклорно-етнографічні матеріали населених пунктах як Гаврилівці і Жванець, Новий Світ і Коритня, Тростянець і Городок, Сатанів і Липовець, Капустяни і Озоринці, Нова Ушиця і Вербовець, Велика Струга і Меджибіж [58, с. 39].

Записи пісень А. Димінського зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського (ф. 36, од. зб. 132–133). Серед них – „Пісні побутові про кохання“, „Побутові родинні“, „Побутові“, „П'яницькі“, „Рекрутські“, „Жартівливі“, „До танків“, „Чумацькі“, „Колискові“,



„Косарські“, „Колядки на Різдво“, „Щедрівки на Богоявлення“, „Гаївки“, „Пісні старців із акомпанементом ліри“, „Пісні при хрещенні“, „Пісні весільні“. Своєрідне „вибране“ із усіх цих записів – 9 збірок пісень, переписаних (деякі – навіть двічі) рукою А. Димінського (Інститут рукопису НБУ. – Ф. 1, од. зб. 1485–1493). Три рукописні збірки: „Пісні про кохання“, „Пісні до танцю“ і „Пісні родинні“, – в секторі наукового архіву рукописів та фонозаписів ІМФЕ (Ф. 4–2/28; ф. 4–2/29; ф. 4–2/30) серед паперів Я. Новицького. В архіві РГТ також зберігаються дві збірки пісень „родинних“ та „про кохання“ із Проскурівського, Кам'янецького, Могилівського і Новоушицького повітів [86, С. 8-9].

Невтомний подільський фольклорист все життя присвятив збиранню етнографічного матеріалу, якому сам добре усвідомлював ціну. І все життя він мріяв про те, аби якимось чином реалізувати свою надзвичайно копітку працю. Андрій Димінський докладав чимало зусиль, щоб зафіксовані ним твори були надруковані. Про це він неодноразово писав у листах до Олександра Кістяківського. Зокрема, в листі від 4 вересня 1878 р. Димінський пише: „...Песни я послал для того, чтобы приняли на себя труд, если то не сопряжено будет с затруднениями отдать в цензуру, может найдется кто, что их отпечатает, хотя за чтонибудь или с маленьким вознаграждением мне“ [83, с.65]. Рік потому, в листі від 10 грудня 1879 р. етнограф знову зауважує: „...что же касается моих песен, я бы их уступил для издания, если бы издатель, кроме любого вознаграждения выдал мне 10 экземпляров бесплатно и поместил, что они собраны мною, и я передал бы для издания песни, бытовые, чумацкие, пияцкие, танечные и обрядовые, тогда составился бы полный сборник, я, конечно, многого не хочу, примерно рублей полтора, но из них я бы уплатил переплетчику упомянутых мною отделов, что, конечно, займет времени около полгода, потому что этого есть пропасть до 4000, если не больше“ [83, с.66]. Збірку казок для друку надсилав дослідник й Івану Рудченку, члену Південно-Західного відділу Російського географічного товариства, проте, і ця спроба

виявилася невдалою. Таким чином, за життя фольклорист майже не бачив записів, надрукованих під своїм іменем: їх подавали анонімно чи як такі, що належать іншим. Більшість із них досі залишаються неопублікованими [85]. Виняток становлять хіба що „Подольские и малороссийские любовные песни“, видані у 1859 р., „Рассказ крестьянина о тюремных обычаях“ (1864 р.), „Коллекция подольских сказок, которые в 1850-60-х гг. собрал волостной писарь Дыминский“ (частково опубліковані в „Трудах этнографічно-статистичної експедиції в Південно-Західний край“).

Дослідниця творчого спадку етнографа Оксана Шалак у дисертації „Фольклористична діяльність Андрія Димінського“, а пізніше в однойменній монографії [87] проаналізувала рукописи дослідника, вивчила послідовність та манеру запису, визначила принципи та засади діяльності фольклориста [86, с. 8]. Зокрема, Оксана Шалак вказує на фонетичний принцип запису дослідника, коли слова записуються так, як вимовляються. Такий принцип був властивим для сербської, польської та інших шкіл записування в першій половині ХІХ століття, але в українській – рідко вживаний [85]. Також авторка наголошує на скрупульозному ставленні Димінського до усіх почутих зразків пісень, їх уривків, варіантів, творів давнішого й новішого походження. Дослідник фіксував усе, що чув, бо добре розумів значення кожної крупинки зібраного етнографічного матеріалу для науки. Фольклористу належать спроби систематизації зібраного матеріалу, що є по суті одним із станів наукового осмислення [86, с. 9].

Більшість записів Андрія Димінського не паспортизовані. Проте на одному з його зошитів можна прочитати: „Эти песни записаны со слов моей жены Марии Хобржинской“. У багатьох зошитах є вказівки, що той чи той твір записано від матері Димінського, від його батька, від діда, від знайомого Антона Коціцького та інших [70, с. 77]. Дуже часто етнографічні записи Димінський здійснював у нічний час в своїй волості, де вартували селяни. До них дослідник мав особливий підхід, випробуваний роками: по-дружньому

ведучи розмову про їхнє життя, давав потрібні поради, нерідко пригощав їх чаєм, а то й келишком горілки, створюючи таким чином, атмосферу довіри й приязні. Селяни в цій атмосфері щирості згадували давнину, звичаї, розповідали про болючі рани, що завдавав їм тогочасний лад і його посіпаки, співали пісень, оповідали казки, або різні цікаві історії та пригоди, а Димінський все це ретельно записував [58, с.40].

Колосальна творча спадщина етнографа, хоч і вивчалася деякими дослідниками, проте, оцінена ще недостатньо. За життя Димінський доклав дуже багато зусиль, аби його твори були надруковані, але, як нам відомо, цього не сталося. Тому хочеться вірити, що невдовзі знайдеться людина, яка зможе опрацювати численні рукописи фольклориста та підготувати їх до друку, аби хоч зараз одна з найбільших мрій Андрія Димінського здійснилася.

Таким чином, перед нами постає портрет людини надзвичайно свідомої, дуже наполегливої і працьовитої, щирої і добросовісної, людини, яка не закінчила жодного університету, але для якої найкращою школою стало саме життя; людини, яка понад усе любила свій край і ціле життя продовжувала працювати на його благо; людини, яка впродовж півстоліття, незважаючи на власні труднощі і негаразди, самовіддано збирала скарби народної творчості, аби зберегти їх і передати нащадкам; людини з великої літери, якою був Андрій Іванович Димінський.

### **1.3. Етнографічні матеріали з теренів Хмельниччини у „Трудах“ Павла Чубинського**

Від початку становлення етнографії і до сьогодні однією з найвеличніших постатей в українській фольклористиці залишається видатний дослідник, етнолог, юрист, соціолог, перекладач, поет та громадський діяч Павло Платонович Чубинський (1839-1884). Саме йому ми завдячуємо вихід у світ монументального семитомного видання „Труды этнографическо-

статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Русским географическим обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования, собранные д. чл. П.П. Чубинским“ [74], яке вже майже півтора століття є чи не найоб’ємнішою працею в галузі дослідження етнокультурної спадщини нашого народу. Український антрополог, етнограф та археолог, сучасник Павла Чубинського Федір Вовк відзначав: „... слід, залишений ним в етнографії України, такий великий, заслуги його такі значні, що їх вистачило б і на декілька професійних учених“ [102]. Відомий російський академік М. Веселовський стверджував, що ці твори дали нове велике поле для різних наукових дослідів і порівнював їх з такими пам’ятками європейської етнографічної науки, як „Lud polski“ відомого польського етнографа О. Кольберга та „Biblioteca della tradizioni popolari“ італійського етнографа Дж. Пітре [43, с. 70].

Народився видатний дослідник 27 січня 1839 року на хуторі, що нині входить до меж міста Борисполя, поблизу Києва у небагатій дворянській родині. Навчався у Другій київській гімназії, після закінчення якої вступив до Петербурзького університету на юридичний факультет. В студентські роки Павло Чубинський брав активну участь у діяльності української Громади в Петербурзі, осередком якої стала редакція журналу „Основа“, де працювали Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Микола Костомаров [61, с. 91]. Ймовірно, що саме співпраця з Громадою, яка була на той час центром боротьби за відродження української культури, викликала у Чубинського інтерес до дослідження матеріальної та духовної спадщини українців. В цей час він починає збирати різноманітні етнографічно-статистичні матеріали, а 1861 р. пише свою першу дослідницьку роботу „Очерк народных юридических обычаев и понятий в Малороссии“, яку в якості дисертації захистив у Петербурзі та отримав вчений ступінь кандидата правознавства.

Цього ж року за участь у панахиді за вбитими під час варшавської патріотичної маніфестації та промови, яку Павло Чубинський мав виголосити

на могилі Кобзаря, молодий етнограф був відрахований з університету і повернувся до України, де певний час проживав на Чернігівщині, в селі Ропша, а згодом у Києві та Борисполі. Тут Чубинський наполегливо продовжує дослідницьку діяльність, друкує чимало праць в „Основі“, бере активну участь в Київській Громаді, надає безкоштовні юридичні консультації селянам, спілкується з кращими представниками тогочасної української інтелігенції.

Переломним в долі Павла Чубинського виявився 1862 р., коли фольклориста засилають до Пінезького повіту Архангельської губернії. Серед сучасників, а також дослідників життєвого та творчого шляху Чубинського існує кілька версій причин заслання. Деякі з них, зокрема Федір Вовк, вважають, що приводом для арешту став наклеп сусіда Чубинських Ф. Трепова про нібито підбурювання селян проти влади та зібрання таємного гуртка українофілів [46, с. 22]. За версією Олександра Русова, підставою для арешту стало написання Чубинським тексту сучасного гімну України „Ще не вмерла України ні слава, ні воля“ [43, с. 67]. Рівненський науковець Степан Шевчук відстоює думку, що Чубинського було затримано через відвідини ним могили Тараса Шевченка [88, с. 4]. Незалежно від того, що стало причиною арешту Павла Чубинського, зрозуміло одне – молодий, освічений, енергійний дослідник, що так активно вивчав життя і побут українців став небезпечним для імперського режиму, тому і був висланий за тисячі кілометрів від рідної землі. Сучасники Чубинського згадують, що неодноразово попереджали етнографа, навіть радили виїхати за кордон, проте позиція вченого була непохитною: „Він сказав, що не хоче ховатися, а з іншого боку – не відчуває за собою ніякого злочину, тому сподівається, що із заслання через якийсь час вдасться звільнитися, еміграція ж, ймовірно, буде вічною“ [61, с. 91].

Більше шести років провів дослідник в Архангельській губернії. Спочатку працював на посаді повітового слідчого в Пінезі, пізніше на посаді секретаря Архангельського губернського статистичного комітету та працівника з особливих доручень при губернаторові і його правлінні. Працював Павло

Чубинський і в редакції „Архангельських губернських відомостей“, брав активну участь в організації заходів до 100-річчя від дня смерті Михайла Ломоносова, став ініціатором збору коштів для відкриття так званої „ломоносівської школи“. Окрім цього, проявив себе як чудовий етнограф та статист: організовує експедиції у Карелію та Печорський край, досліджує місцеві північні ярмарки, особливості хлібної торгівлі, суднобудування та звіроловства, вивчає демографічну ситуацію у м. Архангельськ [43, с. 68].

Попри значну завантаженість дослідника та широке коло його діяльності, Павло Чубинський завжди мріяв повернутися на Україну. Підтвердження цьому знаходимо у листі фольклориста до двоюрідної сестри Олександри Кістяківської: „Гірко мені думати, що іще років кілька прийдеться коротати вік у неволі, да всі одцураються, усі забудуть, що десь над Білим морем гине брат, проклинаючи долю! [...] Мені хотілось би бути там, де моє миле товариство, де всі близькі серцю, – де рідне поле, де співа соловей, де стоять в гаях дуби віковічні, де широко, де весело, де степ, де криниця з вербою зеленою, похилою над криницею...“ [88, с. 6].

Активна діяльність Чубинського була високо оцінена представниками місцевої влади, а також членами Російського географічного товариства, тому йому доручили дослідити стан хлібного і лляного виробництва, а також стан торгівлі в Північному краї. Після виходу у 1868 р. звіту „Про стан хлібної торгівлі в північному регіоні“ дослідника запросили до Петербургу для особистої доповіді. За високі наукові досягнення Чубинський був обраний членом-кореспондентом Імператорського Вільного економічного Товариства, членом-співробітником, а згодом дійсним членом Російського географічного товариства (1869), московського Товариства сільського господарства, дійсним членом Товариства любителів природознавства, антропології й етнографії при Московському університеті. За значний внесок у дослідження північного краю РГТ нагородило Павла Чубинського срібною медаллю. Проте найвищою нагородою для дослідника стала можливість повернутися на Україну і вже в

березні 1869 р. дослідник вирушає до Києва. Однак РГТ ставить перед Чубинським, відтепер дійсним членом товариства, чергове завдання – організувати етнографічно-статистичну експедицію в Південно-Західний край.

Прибувши до Києва, Павло Чубинський активно готується до проведення експедиції. За короткий проміжок часу він налагоджує контакти з передовими діячами науки і культури Києва та України в цілому. Етнограф залучив до цієї справи як досвідчених науковців (В. Антонович, І. Новицький, О. Кістяківський, М. Петров, О. Потебня, М. Лисенко, М. Костомаров, В. Смиренко), так і місцеву інтелігенцію, учительство, лікарів та священників, а також звернувся за сприянням до статистичних комітетів і «мирових» установ із селянських справ [71, с. 6]. До того ж, Чубинський значно розширює межі запланованої експедиції: „Сперва я указал на необходимость раздвинуть пределы исследования, не ограничиваясь Юго-Западным краем в административном смысле, но присоединяя сюда южные части Гродненской и Минской губерний, западные Люблинской и Седлецкой и северо-восточную часть Бессарабии“ [74, Т. I, с. XI]. З метою залучення до експедиції якнайбільшої кількості учасників, фольклорист публікує в „Губернських відомостях“ Київської, Волинської та Подільської губерній, а також в „Спархіальних відомостях“ Кам’янець-Подільської губернії програми, за якими планувалося дослідження Південно-Західного краю. Дослідник сповіщав про свої поїздки в газетах, а також розіслав 500 відбитків програми визначеним людям, які, на його думку, могли б посприяти фіксації різноманітних етнографічних та статистичних матеріалів. Павло Чубинський добре розумів значення дорученої йому справи, адже, як зазначає сам фольклорист у передмові до I тому „Трудів“, „до цього часу не було проведено повного всестороннього етнографічного дослідження про Малоросіян“ [74, Т. I, с. XII]. Вагомою причиною фіксації різноманітних етнографічних матеріалів, за словами дослідника, було й те, що „багато пам’яток народної творчості вимирає; народ їх забуває“ [Там же]. Таким чином, маючи надзвичайні

організаторські здібності, Чубинський намагався долучити до цієї справи якомога більше людей та скеровувати їх роботу так, аби вона принесла найкращі результати. У 1869 та 1870 рр. Чубинським та його помічниками було здійснено три експедиції та зібрано величезну кількість матеріалів, які впродовж 1872-1878 рр. були видані в семи томах (дев'ять книг) під назвою „Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Русским географическим обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования, собранные д. чл. П. П. Чубинским“.

Під час першої поїздки, спільно з І. Чередниченком, етнограф відвідав такі місцевості на Хмельниччині: Старокостянтинівський, Проскурівський, Ушицький, Кам'янець-Подільський повіти та містечко Полонне Новоградволинського повіту. Під час літньої експедиції 1870 р. до збирачів долучився В. Крацов, в результаті чого було здійснено записи і в Летичівському повіті. Крім того, Павло Чубинський зазначає, що багато матеріалів з Подільської губернії йому передали інші особи. Зокрема, Подільський статистичний комітет передав Чубинському збірку Димінського, що містила до 2000 тисяч пісень, враховуючи варіанти. Про ці та інші матеріали Андрія Димінського, що увійшли до видання „Трудів“ ми вже зазначали у попередньому підрозділі. У передмові етнограф також пише, що священник с. Браїлова Ушицького повіту Подільської губернії (нині с. Браїлівка Новоушицького р-ну Хмельницької обл.) о. Димитрій Струцинській надав досить обширну та цікаву збірку вірувань, забобонів і легенд; благочинний 5-го благочинія Ушицького повіту Подільської губернії надав збірку повір'їв і забобонів; вихованець Кременецької семінарії п. Ящинський записав весілля в м. Полонному Новоградволинського повіту, а матеріали ці повідомив експедиції професор Кременецької семінарії п. Хойнацький [74, Т. I, с.XVI-XVII].

Сучасна дослідниця Людмила Іваннікова, вивчаючи обрядовість і фольклор Заславського та Старокостянтинівського повітів зазначає, що до



„Трудів“ Чубинського увійшло багато матеріалів з цієї місцевості. Зокрема, у III томі „Народний календар“ є чимало записів календарних звичаїв та обрядів з сіл Чернелівка, нині Красилівського, Красносілка Старокостянтинівського, Великі Жеребки Волочиського та Строки Теофіпольського районів Хмельницької області [33, с. 47]. До цього ж тому увійшли записи з Ляхівців Острозького повіту (нині смт. Білогір'я Хмельницької області), Семеново Острозького повіту (нині с. Семенів Білогірського району), Полонного Новоградволинського повіту Волинської губернії (нині м. Полонне Хмельницької області), Чорного Острова Проскурівського повіту (нині смт. Чорний Острів Хмельницького району), Славути Заславського повіту (нині м. Слаута Хмельницької області). Також у III томі багато записів з Ушицького повіту, зустрічаються матеріали з сіл Дубище та Махаринці (у Чубинського Махирипці, Махиринці) Старокостянтинівського повіту та с. Браїлова (нині Браїлівка) Ушицького повіту. Деякі твори паспортизовані селами Тубільці, Вачов, Губенець Заславського повіту, проте сучасних сіл з таким назвами віднайти не вдалося.

До IV тому „Обряди: родини, хрестини, весілля, похорони“ вміщено найбільше матеріалів з Ушицького повіту, сіл Колюсики Ушицького та Дубище Старокостянтинівського повітів, м. Полонне Новоградволинського повіту. Біля деяких пісень зустрічаємо позначки „З рукописної збірки Димінського“, хоча є підстави вважати, що Чубинський використав значно більше творів подільського дослідника, вказавши лише на їх походження з Ушицького повіту та упустивши при цьому ім'я Андрія Димінського. Зустрічаються тут і твори з Проскурівського, Кам'янець-Поділького та Заславського повітів, а також вміщено описи весільного обяду з двох населених пунктів: с. Колюсики та м. Полонне (останній записав вихованець Кременецької семінарії п. Ящинський).

Значна кількість пісенних творів з теренів Хмельниччини увійшла й до V тому „Пісні любовні, сімейні, побутові і жартівливі“. Найбільша їх частка має

вказівку на походження з Ушицького повіту, трохи менше зібрано А. Димінським в Подільській губернії і зовсім поодинокі випадки пісень, зафіксованих у с. Дубище Старокостянівського повіту та у Заславському повіті. Отже, за приблизними підрахунками, до „Трудів“ Чубинського (до уваги беремо лише III-V томи) увійшло близько півтори тисячі пісенних творів з Хмельниччини (враховуючи й варіанти), а також описи весільних обрядодій та календарних звичаїв з різних місцевостей.

Видання монументальних „Трудів“ Чубинського стало значною подією того часу. Багато передових діячів науки і культури високо оцінили вагому працю дослідника. Нагородили Чубинського й офіційними науковими відзнаками: у 1873 р. він отримав золоту медаль РГТ, у 1875 р. золотою медаллю 2-го класу етнографа нагородила рада міжнародного конгресу в Парижі, а у 1879 р. Чубинський отримав Уваровську премію. Разом з тим, не обійшлося і без критики. Зокрема, М. Драгоманов вказував на несистематичність у розподілі та повторюваність матеріалу, розміщення варіантів пісні у різних місцях. Дійсно, аналізуючи „Труди“ можна знайти багато недоліків, особливо у систематизації, проте слід усвідомлювати, що у такій грандіозній за обсягом праці, виданій, до того ж, в досить короткий термін, неможливо було обійтися без помилок. Тому не дивно, що сам М. Драгоманов, поряд з критичними відгуками наголошував: „собрание г. Чубинского представляет в своем роде редкое, а в нашей литературе едва-ли не единственное издание, по богатству и разнообразию материала“. [43, с. 70]. Таким чином, завдяки великій працездатності та наполегливості Павлу Чубинському вдалося зібрати і підготувати до друку колосальну кількість етнографічних матеріалів, які й сьогодні, за півтори сотні років, не втратили своєї ваги для української фольклористики.

## **Висновки до розділу 1**

Підсумовуючи розвиток музично-етнографічних досліджень на Хмельниччині у ХІХ ст., слід зазначити, що фіксація зразків традиційної музичної культури в цей час здійснювалася переважно збирачами-аматорами, великими ентузіастами, які зазвичай не мали належної освіти, але добре усвідомлювали значущість своєї справи. Впродовж другої пол. ХІХ ст. народознавчі пошуки стали набирати більше наукового характеру, що, власне, співпало з періодом становлення самої етнографії як науки.

У першому розділі висвітлено доробки українських та зарубіжних збирачів, які відіграли найважливішу роль у вивченні народномузичної культури Хмельницької області впродовж ХІХ ст. та стали підґрунтям для подальших етномузикознавчих студій на цій території. Зафіксовані пісенні та інструментальні зразки можуть слугувати першоджерельним матеріалом для дослідження явищ традиційної музики в динаміці їх розвитку.

**Розділ 2**  
**РОЗВИТОК ФОЛЬКЛОРИСТИЧНИХ СТУДІЙ**  
**У ХХ – на поч. ХХІ ст.**

З початком ХХ ст. зростає інтерес до вивчення матеріальної культури Хмельниччини. Важливими осередками збирання і вивчення етнографічних та фольклорних матеріалів були Кам'янецький інститут народної освіти та Кам'янець-Подільське наукове товариство при Всеукраїнській Академії наук, співробітниками яких були Юхим Сіцінський, Михайло Карачківський, Пилип Клименко, Юхим Філь та інші. Увагу дослідників привертають сільське будівництво, народний одяг, гончарство, вишивка, настінні та інші розписи.

Серед незначних праць, в яких описувалася духовна культура слід назвати: Е. П. Казимир „Из свадебных, родинных и похоронных обычаев Подольской губернии“, Б. М. Яцимирський „Маланка как вид святочного обрядового ряжения“, К. Широцкий „Подольские колядки и щедривки (их историческое развитие и смысл)“ тощо. У 20-рр. ХХ ст. до фіксації зразків народномузичної спадщини на теренах Хмельниччини долучилися співробітники Кабінету музичної етнографії ВУАН Михайло Гайдай та Володимир Харків.

Окремих доробків, які б висвітлювали музичну культуру населення Хмельниччини того періоду, віднайти не вдалося. У післявоєнний період етнографічне вивчення Поділля було спрямоване на всебічне дослідження різних аспектів традиційно-побутової культури та усної народної творчості. Зокрема, зростає інтерес до розробки питань етнічної географії Поділля.

У вивченні духовної культури Хмельниччини у другій пол. ХХ ст. значна увага приділяється сімейній обрядовості, зокрема опису традиційного і сучасного весільного обряду (Неоніла Здоровега, Валентина Борисенко,

Наталія Гаврилюк). З середини 1950-х рр. поодинокі фольклорні експедиції в населені пункти Хмельницької області починають здійснювати співробітники ІМФЕ ім. М. Рильського, а також до архіву ІМФЕ передаються матеріали, зафіксовані іншими збирачами.

З останньої чверті ХХ ст. активізуються музично-фольклористичні дослідження в Україні, проте територія Хмельницької області не була об'єктом спеціального дослідження окремих вчених-фольклористів, а, тим більше, інституцій. Всього одна експедиція у 1987 р. здійснювалася під керівництвом професійних етномузикологів Юрія Сливинського та Любомира Кушлика, однак вона мала на меті лише виїзне обстеження території. Створене у 1996 р. Подільське відділення ІМФЕ також суттєво не поліпшує стану досліджуваності території, що, в першу чергу, спричинене браком державного фінансування етнографічних експедицій, а також відсутністю у штаті співробітників кваліфікованого фахівця-етномузикознавця. Такі значні прогалини дещо заповнюють матеріали, зібрані студентами факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету ім. І. Огієнка і філологічного факультету Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії під час фольклорних практик, проте, більшість з них залишається не опрацьованою. Вагомий внесок у дослідження традиційної музичної культури Хмельниччини здійснили і музиканти-практики, зафіксовані якими твори значно збагатили скарбницю зразків духовної спадщини краю.

## **2.1. Записи київських та львівських етномузикологів**

Значну роль у вивченні народнопісенної спадщини Хмельниччини відіграли київські фольклористи та етномузикологи. 10 жовтня 1922 року на правах автономної інституції при Етнографічній Комісії було утворено Кабінет музичної етнографії, засновником та керівником якого став видатний дослідник Климент Квітка. У 1927-1929 рр. Кабінет вийшов із підпорядкування

Етнографічної Комісії і став окремою установою історико-філологічного відділу ВУАН [7, с. 117]. Кабінет музичної етнографії провадив активну роботу щодо фіксації та збереження традиційної музичної культури України і зокрема Поділля, до якого входить більша частина Хмельницької області. Найбільш діяльними у цьому напрямку були співробітники Кабінету Михайло Гайдай та Володимир Харків, які впродовж 1922-1930 рр. неодноразово відвідували Проскурівську та Кам'янецьку округи (нині Хмельницький та Кам'янець-Подільський райони). Експедиції проводилися як за кошти Кабінету музичної етнографії, так і за рахунок інших установ, що займалися справою дослідження народної музики. До прикладу, М. Гайдай подорожував Поділлям за кошти відділу етнології Музею антропології та етнографії ім. Ф.Вовка при ВУАН, а М. Харків зробив екскурс до Кам'янецької округи за рахунок Всеукраїнського Товариства революційних музик [7, с. 117].

У полі зору співробітників Кабінету були як старовинні пісенні зразки, так і сучасний репертуар селян, а також творчість професійних народних співаків та музикантів, зокрема кобзарів і лірників. Плідно працював у цьому напрямку Михайло Гайдай, який намагався якнайшвидше зафіксувати, аби зберегти і передати у спадок наступним поколінням вже зникаючі автентичні твори. Син дослідника, також Михайло, згадує: „Справжньою подією та великим щастям був для батька запис у 1926 р. думи про Івася Коновченка від лірника Бернацького в с. Адамівка на Поділлі“ [13, с. 6] (нині це с. Адамівка Віньковецького району). Чимало зусиль доклав дослідник і для фіксації пісенних творів, причому не лише їх тексту та мелодії, а й особливостей виконання, залежно від місцевої говірки чи ролі пісні у певному обрядовому дійстві. Загалом у 6 населених пунктах Віньковецького, Старокостянтинівського, Ізяславського та Летичівського районів М. Гайдай записав близько 40 зразків.

Значним був внесок у справу дослідження народнопісенної культури Хмельниччини і Володимира Харкова, який впродовж 1927-1929 рр. відвідав 15

сіл Новоушицького, Кам'янець-Подільського, Віньковецького та Чемеровецького районів та зафіксував понад 110 творів. Під час однієї з експедицій у с. Стара Ушиця Кам'янець-Подільського району В. Харків віднайшов хорошого співака, селянина Ткачука і спровадив до Києва, аби записати його пісні на фонограф. Також вдалося зареєструвати на кінографі ритмічні особливості його виконання [7, с. 118]. Нині усі матеріали, зібрані М. Гайдаєм та В. Харковом зберігаються у рукописному архіві ІМФЕ ім. М. Т. Рильського.

Оксана Юзефчик у авторефераті кандидатської дисертації „Діяльність Кабінету музичної етнографії у контексті розвитку української музичної фольклористики кінця ХІХ- першої третини ХХ ст.“ зазначає: „У контакті з Кабінетом музичної етнографії ВУАН, користуючись його науковими засобами та досвідом і вважаючись його членом, працював Мойсей Береговський (1892–1961), який з жовтня 1929 р. був одночасно керівником Кабінету музичної етнографії та музики в єврейському побуті Інституту єврейської культури ВУАН“ [93, с. 12], а також вказує, що у 1929 р. він провів музично-етнографічну експедицію у м. Славута. Проте детальнішої інформації про діяльність цього дослідника віднайти не вдалося.

Великий пласт роботи щодо фіксації пісенних творів на Хмельниччині здійснили співробітники ІМФЕ, які впродовж 1954-1976 рр. обстежили 11 населених пунктів області. У 1954 р. ними було досліджено сс. Требухівці Летичівського та Пилява Старосинявського районів. У 1963 р. Леопольд Ященко відвідав Дунаївці, Блищанівку і Маків Дунаєвецького та Осламів Віньковецького районів. Наталія Шумада, В. Іванов та Галина Довженок у 1971 р. обстежили Кам'янець-Подільський, Врублівці та Патринці Кам'янець-Подільського району. У 1973 р. Олексій Дей, Анатолій Іваницький і Михайло Пазяк здійснили експедицію у с. Волосівці Летичівського району. Село Ріпинці Кам'янець-Подільського району у 1976 р. досліджували Андрій Омельченко, Галина Рубай та Галина Довженок. Впродовж 1979-1988 рр. записи фольклору

здійснювала у с. Ріпинці Старокостянтинівського району Людмила Іваннікова [57, с. 5].

У рукописному архіві ІМФЕ зберігаються також записи, здійснені Климентом Квіткою та Оленою Курило у 1925-1926 рр. в Антонівцях Ярмолинецького району, Федором Садківським у 1926 р. в Летичівському повіті, М. Неказатем в 1914 р. у Старокостянтинівському повіті тощо [57, с. 5]. Накопичуючи матеріали для роботи над дисертаційним дослідженням, записи пісенних творів у Славутському районі у 2013 р. здійснила аспірантка ІМФЕ Анастасія Друзюк.

Вагомим кроком у дослідженні народнопісенної спадщини Хмельниччини стало видання у 2014 р. книги „Народні пісні Хмельниччини (з колекцій збирачів фольклору)“, упорядкування якої здійснили Микола Дмитренко та Людмила Єфремова. Ця ґрунтовна праця на 720 сторінках вміщує 1000 пісенних зразків різних жанрів з докладною паспортизацією, вступні статті від обох упорядників, а також кілька покажчиків: географічний, записувачів, транскрипторів, виконавців, іменний та покажчик інципітів пісень. У цьому виданні подані записи, здійснені М. Гайдаєм і В. Харковом, співробітниками ІМФЕ та багато інших, які нині зберігаються в архіві ІМФЕ.

Пісенні зразки класифіковані у книзі за такими жанрами: колискові та дитячі пісні; щедрівки, колядки, псалми, народний театр; весняно-літні календарно-обрядові пісні; родинно-обрядові пісні, псалми; балади; необрядова пісенна лірика; соціально-побутові та історичні пісні; жартівливі і танцювальні пісні; романси та пісні літературного походження. Кожній з жанрових груп передують короткий етномузикознавчий аналіз (автор Л. Єфремова) та карти, що відображають територію поширення певних типологічних груп. Для полегшення орієнтації у варіантній належності зразків, до кожної пісні подано повний або частковий код за частотним каталогом [57, с. 7], розробленим Л. Єфремовою [27], [28], [29].



Транскрипції творів, поданих у праці, виконані як самими збирачами – професійними фольклористами або аматорами, так і музичним упорядником Л. Єфремовою та іншими (Л. Іваннікова, М. Дмитренко, О. Панчук, М. Гримич тощо). Фактично усі пісні, у тому числі й обрядові записані, зокрема потактовані, згідно з правилами академічної музики. Багато зразків транскрибовано не в уніфікованій тональності, з єдиним устоем, а на оригінальному звуковисотному рівні, при чому зустрічаються тональності з 6 знаками при ключі. Не у всіх зразках вказано темп виконання, проте у більшості випадків це компенсується словесним коментарем (помірно, швидко, пошвавлено, протяжно, вільно, широко, співуче тощо). У деяких піснях, що не виконуються в акцентно-динамічному ритмі, тактові риси проставлені посеред слова, що суперечить правилам нотації народномузичних творів.

Незважаючи на певні недоліки, праця „Народні пісні Хмельниччини (з колекцій збирачів фольклору)“ є найбільшим виданням фольклорних матеріалів з цієї місцевості. Вміщені у ній зразки слугуватимуть міцним фундаментом для здійснення подальших етномузикологічних студій, а також стануть у нагоді дослідникам та поціновувачам народнопісенної культури краю.

До справи фіксації музичного фольклору на території Хмельниччини в останні десятиліття долучаються також співробітники Проблемної науково-дослідної лабораторії з вивчення і пропаганди народної музичної творчості при Національній музичній академії України ім. П. І. Чайковського. Лабораторія була утворена у 1991 р. унаслідок реорганізації Кабінету народної творчості при Київській державній консерваторії, що функціонував з 1965 р. До основних напрямів науково-дослідницької діяльності Лабораторії належать: експедиційно-польова робота (збирання фольклорних матеріалів у терені, їх фіксація на аудіо- та відео носіях); архівне опрацювання і зберігання аудіофонду, комп'ютерна каталогізація й перенесення матеріалів на електронні носії; транскрибування фольклорних текстів і мелодій; теоретичні дослідження народної музики; картографування музичних діалектів України й укладання

атласів; видання аудіоальбомів традиційної етнічної музики українців [105]. У колі етномузикознавчих інтересів київських дослідників довгий час знаходилися переважно терени Полісся та Наддніпрянщини, тому територія Хмельниччини найчастіше залишалася поза увагою. Частково цю прогалину вдалося заповнити завдяки старанням старшого наукового співробітника Лабораторії, кандидата мистецтвознавства Маргарити Скаженник та старшого лаборанта Олега Коробова, які у 2013 р. обстежили 5 населених пунктів у Старокостянтинівському, Шепетівському та Ізяславському районах.

Вагомий внесок у дослідження традиційної музичної культури Хмельниччини зробили викладачі та студенти Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка. У листопаді 1961 р. в консерваторії (таку назву мав цей заклад упродовж 1939-1992 рр.) видатним галицьким етномузикологом Володимиром Гошовським (1922-1996) було засновано Кабінет народної музики, що стало довгоочікуваною та знаковою подією в історії галицької фольклористики. Завдяки старанням Гошовського при Кабінеті відразу створено фоноархів, з цього ж часу активізується накопичення зразків народної музики. Під його керівництвом студентська експедиційна практика з принагідної перетворилася в систематичну, ставши основним джерелом поповнення консерваторського фоноархіву [103]. Саме завдяки В. Гошовському як одержані в спадок, так і новоздобуті музично-етнографічні матеріали утворили впорядкований, постійно поповнюваний архів, оскільки весь масив записів після здобуття у терені обов'язково піддавали інвентаризації та систематизації [20, с. 158]. Впродовж 1962-1968 рр. було проведено 13 експедицій, що охопили територію майже всієї Західної України, та накопичено понад тисячу пісенних й інструментальних творів.

З 1969 по 1973 рр. справу Володимира Гошовського продовжив його учень Юрій Сливинський (1928-2003), який в цей час очолював Кабінет народної творчості. Сливинський вів фольклористичну спеціалізацію студентів на теоретико-композиторському факультеті, а також очолював студенські

фольклористичні експедиції [там же]. Одним з перших дослідників перейшов від морфологічних до фонологічних транскрипцій народнопісенних творів, що дало змогу значно яскравіше відобразити у них діалектні особливості місцевої говірки та манеру виконання. Свій досвід у сфері транскрибування народної музики Юрій Сливинський виклав у брошурі „Техніка нотації народних пісень“, що вийшла друком 1982 р. Завдяки діяльності дослідника, архів Кабінету поповнився надзвичайно цінними записами О. Роздольського, адже саме Сливинському вдалося віднайти колекцію валиків збирача та частково скопіювати їх на магнітофонну плівку.

У 1973 р. завідування Кабінетом народної творчості перейняв ще один учень Володимира Гошовського Любомир Кушлик (1946 р. н.), який обіймав цю посаду до 1991 р. У цей час основна увага приділялася проведенню музично-етнографічних експедицій та накопиченню записів народної музики для поповнення фоноархіву. Впродовж майже 20-річної діяльності як завідувача Кабінетом Любомиру Кушлику вдалося організувати та успішно провести чимало студентських експедицій, завдяки чому вже наприкінці 80-х рр. ХХ ст. кількість записів у фоноархіві Кабінету народної творчості нараховувала близько семи тисяч одиниць. Варто також зазначити, що в цей же період ним було зібрано колекцію автентичних народних інструментів, яка на сьогодні налічує майже 700 експонатів з різних регіонів України [там же].

З 1988 р. музично-фольклористичну роботу в консерваторії очолив один з найвидатніших українських етномузикологів кінця ХХ – початку ХХІ століття Богдан Луканюк. З його ініціативи у квітні 1990 р. Кабінет народної творчості був перетворений у Проблемну науково-дослідну лабораторію музичної етнографії, а у 1991 р. в консерваторії засновано одну з перших у східній Європі кафедру музичної фольклористики [там же]. Як наслідок, акцент із реєстрації надходжень (що практикував ще В. Гошовський) змістився на їх всебічне опрацювання, яке охоплювало значно розширену, деталізовану паспортизацію сеансів та обов'язкове транскрибування призбираних в

експедиціях творів. Завдяки цьому разом із архівом аудіозаписів утворився об'ємний писемний архів, який став справді добрим підґрунтям для наукової роботи [20, с. 159]. З цього часу паралельно з дослідницькою, методичною, збирацькою, транскрипційною та іншою діяльністю Богдан Луканюк здійснює й організаторську, що в першу чергу стосується керівництва навчальною практикою студентів.

Дослідження народної музики на теренах Хмельниччини пов'язані із фольклористичною діяльністю Юрія Сливинського та Любомира Кушлика. У 1987 р. цими збирачами було обстежено 8 населених пунктів у Теофіпольському, Волочиському, Деражнянському, Чемеровецькому та Кам'янець-Подільському районах області та зафіксовано майже 160 творів. Ці матеріали нині зберігаються в архіві лабораторії музичної етнографії кафедри музичної фольклористики Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка у рукописному зошиті із назвою „Хмельницька область. 1987 р., червень. Експедиція № 45. Запис II-ї бригади студентів“. У листках збирача вказано дату та час проведення сеансу; назву населеного пункту, сільської ради, до якої він належить, району та області; марку приладу, на який здійснювався звукозапис (під час усіх сеансів було використано касетний магнітофон „Весна – 202“); тип експедиції та її мету; вид та місце проведення сеансу; дані про інформантів (повне ім'я, рік та місце народження, освіту та місце роботи); назви і жанри пісень; імена записувачів, їх освіту, професію та обов'язки, які на них покладені під час цієї експедиції. У деяких випадках зазначено також, хто був присутній під час сеансу, якість запису, відомості про наявність фото- або відео знімків та інше.

Зазвичай експедиції здійснювалися студентами під керівництвом одного із викладачів, зокрема під керівництвом Юрія Сливинського було проведено записи у сс. Шибена, Воронівці, Ільківці та Розсохи. Любомир Кушлик очолив експедицію у с. Демківці. Обидва дослідники брали участь у сеансах в сс. Свіршківці та Завалля. Як дізнаємося з архівних матеріалів, у експедиції на

Хмельниччину взяли участь такі студенти консерваторії: Р. Стельмащук, О. Прокопович, О. Процідим, Н. Бондарук, Т. Мазепа, М. Керестей, М. Ігнат'єва, І. Сеньо та О. Кушнірук. Найактивнішими з них були Р. Стельмащук, який здійснював фонозапис, та О. Прокопович, що робила польові записи. Інші студенти могли також долучатися до роботи або ж були спостерігачами.

Практично усі експедиції були галузевими та мали на меті виїзне обстеження території. Переважно усі сеанси мали імпровізований характер і відбувалися або на відкритому повітрі, або ж в оселях самих виконавців. Загалом під час проведення експедиції на території Хмельниччини було опитано 28 інформантів, найстарший з яких 1905 р. н., а наймолодший – 1950 р. н.

Велика кількість записів з теренів Хмельницької області, що також зберігаються в архіві лабораторії була здійснена студентами консерваторії під час щорічної фольклорної практики. Серед них – записи, зафіксовані у 34 населених пунктах 15 районів Хмельниччини, що загалом становить понад 800 одиниць. Студентські експедиційні матеріали також оформлювалися за усталеними стандартами. Як і в попередньому випадку, зазначалася дата та час проведення сеансу, назва населеного пункту, тип та мета експедиції, дані про інформантів, назви та жанри пісень, відомості про записувачів тощо. Проте, у студентських листках збирача подавалося дещо більше інформації про виконавців: відомості про місцевість, в якій проживає інформант, коротка психологічна характеристика, музичні здібності, голосові дані, за яких умов та від кого були засвоєні народномузичні твори тощо.

Таким чином, можна підсумувати, що співробітниками та студентами кафедри музичної фольклористики Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка впродовж 1987-2001 рр. було обстежено близько 40 населених пунктів у 16 районах Хмельницької області. Загалом вдалося зафіксувати майже 1000 різножанрових творів, аудіозаписи та рукописні тексти

яких нині зберігаються в архіві лабораторії музичної етнографії. Завдяки працездатності, наполегливості та організаторським здібностям таких дослідників, як Юрій Сливинський, Любомир Кушлик та Богдан Луканюк, збережено значну кількість зразків традиційної пісенної та інструментальної спадщини краю, що має важливе значення для подальшого дослідження народномузичної культури Хмельниччини.

## **2.2. Фольклорні матеріали Хмельниччини у фондах місцевих державних установ та колекціях провідних збирачів**

Провідним центром музично-фольклористичних досліджень на Хмельниччині сьогодні є Подільське відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, що створене у 1996 році з метою етнокультурного вивчення подільського регіону, збереження, відтворення та примноження надбань духовної та матеріальної культури українського народу та функціонує на базі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. Завідувач відділення – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ХГПА Світлана Маховська. Діяльність установи забезпечують троє співробітників – фольклорист, етнолог та методист, які опрацьовують і систематизують матеріали фольклорної практики, створюють рукописний архівний фонд, проводять роботу щодо збереження унікальних зразків матеріальної культури населення Хмельниччини.

До основних завдань Подільського відділення входить: планомірне вивчення етнокультурних особливостей краю; систематичне нагромадження фольклорних матеріалів та їх наукове опрацювання; інформаційна та видавнича діяльність, публікація результатів дослідження; здійснення спільних науково-дослідних проектів, програм, експедицій співробітниками і науковцями ІМФЕ та ХГПА; залучення до науково-дослідницької діяльності

талановитих студентів, магістрів та аспірантів академії й загалом молодих етнографів і фольклористів.

При Подільському відділенні створено навчальну лабораторію-музей та Рукописний фонд фольклорно-етнографічних матеріалів, яким користуються магістри, аспіранти й викладачі академії.

До збору фольклорно-етнографічного матеріалу на Хмельниччині залучаються студенти філологічного факультету ХГПА, які влітку після першого курсу проходять двотижневу фольклорну практику. Світланою Маховською, яка є водночас і керівником практики, розроблено методичний посібник „Шляхи організації фольклорної практики студентів за спеціальністю “Філологія. Українська мова та література“, де викладено основні рекомендації щодо підготовки та проведення фольклорно-етнографічної експедиції, а також подано до 10 варіантів питальника, що може бути використаний під час експедиційного сеансу. Якщо врахувати факт, що група філологів щорічно складає приблизно 30 студентів, а для захисту фольклорної практики необхідно зафіксувати близько 20-30 творів різних жанрів, можна вважати, що кількість записів впродовж одного року становить майже 600-900 зразків.

Загалом у Рукописному фонді Подільського відділення нараховується понад 120 одиниць касет та компакт-дисків, на яких збережено понад 1850 аудіо- та відеозаписів музичного матеріалу з 98 населених пунктів усіх районів області. Зокрема, у Хмельницькому районі обстежено 9 населених пунктів; у Красилівському – 7; у Віньковецькому, Волочиському, Деражнянському, Дунаєвецькому, Новоушицькому, Теофіпольському та Ярмолинецькому – по 6; у Городоцькому – 5; в Ізяславському та Полонському районах – по 4; у Славутському – 3; у Білогірському, Кам'янець-Подільському, Летичівському, Старокостянтинівському, Шепетівському та Чемеровецькому районах – по 2 та 1 населений пункт у Старосинявському районі. Ще майже 450 творів знаходяться в процесі опрацювання.

За матеріалами студентської фольклорної практики 2013 р. Подільським відділенням ІМФЕ було опубліковано збірку „Уже весна й уже красна“ (упорядкування та передмова С. Маховської). Готується до друку і друга збірка таких матеріалів. До останніх видань відділення належать монографії С. Маховської „Весільні пісні Поділля: жанрова специфіка, особливості функціонування, поетика“, „Дитина: родини, хрестини, перші кроки (дитячий та родинно-обрядовий фольклор Хмельниччини)“, а також видання „Прислів'я та приказки Наддністрянського Поділля“.

З 1996-1997 рр. фольклорну практику проходять і студенти музично-педагогічного факультету академії. Поряд із загальними етнографічними матеріалами, практикантам необхідно зафіксувати 8-10 пісень різних жанрів і транскрибувати їх. Однак, в силу того, що ці матеріали абсолютно не впорядковані та неопрацьовані, про їх кількість та географію походження дізнатися не вдалося.

Вагомим осередком студіювання народнопісенної культури Хмельниччини, як і Поділля загалом, впродовж тривалого часу є також м. Кам'янець-Подільський. Вже у XIX – на поч. XX ст. активну дослідницьку діяльність провадили тут Степан Руданський, Анатолій Свидницький, Микола Леонтович, Юзеф Ролле, Каленик Шейковський та інші відомі вчені [25, с. 62]. Наприкінці XX – на поч. XXI ст. над проблемою етнографічного вивчення Поділля працював історик Лев Баженов, доробок якого висвітлений у виданнях „Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX–XX ст.: Історіографія. Біобібліографія. Матеріали“, „Історичне краєзнавство Правобережної України XIX – на початку XX століть: Становлення. Історіографія. Біобібліографія“ тощо.

З останньої чверті XX ст. до справи збереження та вивчення етнокультурної спадщини свого краю дієво долучаються викладачі і студенти факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету ім. І. Огієнка. Від початку 1980-х рр.



студенти факультету в рамках навчальної практики з фольклору та етнографії починають збирати різноманітні відомості про життя і побут сільського населення, вивчати його традиції та звичаї, записувати пісні, легенди, перекази й інші етнографічні матеріали. У 1991 р., згідно з розпорядженням ректора університету Анатолія Копилова, розпочалося облаштування кабінету народознавства, так званої лабораторії етнології, найактивнішу участь у якому взяли доцент кафедри української літератури Танасій Колотило та лаборант Валерій Щегельський. Упродовж кількох років викладачі та студенти факультету вишукували різні предмети побуту, зразки традиційного одягу, знаряддя праці та інші речі матеріальної культури Хмельниччини, які пізніше були використані для оформлення кабінету. У той же час було здійснено чотири етнографічні експедиції в населені пункти Кам'янець-Подільського району, що мали на меті вивчення традиційної культури краю, збір інформації з народознавства та пошук експонатів для лабораторії.

Таким чином, у 1993 р. учасниками експедиції, до складу якої входили студенти та викладачі факультету, було обстежено села Кульчіївці, Суржинці, Палютинці, Гуцули, Вихватнівці, Гелетина, Дерев'яне, Калачківці, Патринці, Печора, Субіч, Рогізна. У 1994 р. вдалося дослідити села Ленівка, Колодіївка, Стара Ушиця, Гораївка, Грушка, Чабанівка, Гута Чугорська, Липи, Лисківці та Рункошів, а наступного, 1995 р. експедиція побувала у населених пунктах Брага, Бабшин, Гринчук, Сокіл, Малинівці, Слобідка Малиновецька і Каветчина. У 1996 р. науково-пошукова діяльність локалізувалася вздовж басейну р. Збруч, охопивши села Збруч, Ісаківці, Ластівці, Завалля, Вітківці, Кудринці, Кізя Кудриницьке, Мілівці, Слобідка Рихтіївська та Рихта.

Завдяки наполегливості та кропіткій праці, учасниками експедицій було здійснено велику кількість музично-етнографічних записів та зібрано чимало предметів матеріального вжитку, що значно зрушило процес створення лабораторії. Як результат, 18 жовтня 1996 р. у Кам'янець-Подільському

державному педагогічному університеті відбулося відкриття навчально-наукової лабораторії етнології, завідувачем якої став Танасій Колотило.

Впродовж майже 20-річної діяльності лабораторія етнології успішно функціонує як один з провідних центрів дослідження традиційної культури Хмельниччини, а також інших суміжних областей. Окрім навчально-методичної, навчально-виховної та науково-дослідної роботи, лабораторія здійснює і пошуково-збирацьку роботу: організовує та контролює проведення навчальної практики з фольклору; проводить щорічні викладацько-студентські етнологічні експедиції у населені пункти Поділля; розшукує традиційні предмети побуту і ремесел етносу для поповнення та поновлення експозицій навчально-наукової лабораторії етнології [101]. Ще однією вагомою справою цієї установи є створення бази народознавчої інформації – зібрання аудіо та відеоматеріалів, систематизація рукописних фондів етнографічних записів, впорядкування народознавчої бібліотеки та інше.

Після відкриття лабораторії етнографічні експедиції продовжилися і вже у 1997 р. спільними зусиллями її співробітників, а також викладачів і студентів факультету було досліджено села Подоляни, Нововолодимирівка, Підпилип'я, Шустівці, Ніверка, Чернокозинці Кам'янець-Подільського та Мала Бережанка, Пухляки, Гуків, П'ятничани Чемеровецького районів. У 1998 р. обстеження Чемеровецького району продовжилося експедиціями в такі населені пункти: Жабинці, Летава, Сокиринці, Збриж, Чагарівка, Ленінське, Шидлівці, Вікторівка, Мала Зелена і Велика Зелена. Надалі фонди лабораторії етнології поповнювали численні записи усної народної творчості, здійснені студентами філологічного факультету під час щорічних практик з фольклору і етнографії. Зокрема, що стосується музично-фольклористичних досліджень, до планових завдань практиканта входило записати й паспортизувати 2-3 пісенних твори таких жанрів: трудові; календарно-обрядові: колядки, щедрівки, посівальні, веснянки і гаївки, русальні, купальські, жнивні; родинно-обрядові: родильні і хрестильні, весільні, похоронні голосіння, поминальні; коломийки та інші

приспівки, дитячі, історичні, баладні, ліричні, родинно-побутові та соціальні, про родинні стосунки, про кохання, удовині, сирітські, козацькі, рекрутські, солдатські, жовнірські, чумацькі, заробітчанські, емігрантські, стрілецькі, жовнірські та пісні літературного походження. Враховуючи такий широкий жанровий перелік, маємо змогу уявити обсяг матеріалів, що накопичилися у лабораторії більш ніж за 20 років. За приблизними підрахунками, кількість зібраних на Хмельниччині фольклорних творів, враховуючи й етнографічні розповіді, становить майже 35 тисяч одиниць. Частка суто музичних зразків нараховує близько 3/4 від загального обсягу, тобто більше 25 тисяч творів.

Рукописний фонд навчально-наукової лабораторії етнології нині налічує 165 зшитків, у яких вміщені рукописні опрацювання фольклорних записів починаючи з 1981 до 2012 р. Обсяг кожного зшитка становить від 200 до 400 аркушів. Твори у зшитках систематизовані за жанровими та тематичними ознаками, кожен твір паспортизований, тобто містить відомості про місце запису, інформанта та збирача. Переважна більшість записів, здійснених до 1992 р. має лише словесні тексти. Деяка частка матеріалів зафіксована на бобінах, проте інформації про їх кількість та придатність до відтворення або копіювання отримати не вдалося. З 1992 р. мелодії пісенних творів почали записувати на касетних магнітних стрічках, яких на сьогодні у базі лабораторії нараховується 571. Зараз ці записи ще придатні до використання, однак з кожним роком якість плівки погіршується, що може призвести до втрати неповторних зразків традиційного автентичного виконання народних творів. Аби цьому запобігти і зберегти зафіксовані матеріали потрібно здійснити оцифрування касетного фонду, але необхідне для цього технічне оснащення у лабораторії відсутнє. Як варіант часткового вирішення цієї проблеми могло би бути опрацювання музичного матеріалу, тобто його транскрибування, проте ситуацію ускладнює відсутність в університеті фахівця-етномузикознавця, який зміг би долучитися до цієї трудомісткої, але напрочуд важливої справи.

З часом, завдяки удосконаленню технічних засобів, записи фольклору стали здійснювати на компакт-диски, яких нині в лабораторії нараховується близько 90.

Одним із провідних осередків дослідження народнопісенної культури Хмельниччини є також Хмельницький обласний науково-методичний центр культури і мистецтва, що здійснює вагомий пласт роботи, пов'язаної з фіксацією та збереженням зразків фольклорної традиції цього регіону. Історія закладу бере початок з 1939 р., коли було створено Проскурівський обласний будинок народної творчості, який став центром культурного життя краю. З початком 70-х рр. значно активізувалася дослідницько-пошукова робота, що мала на меті створення самобутніх фольклорно-етнографічних колективів. Велика увага приділялася популяризації фольклору, проведенню традиційних свят та обрядів. З цього ж часу співробітники будинку народної творчості починають здійснювати записи музично-етнографічних матеріалів, що згодом набуло систематичного характеру. Показовою подією стало перше свято подільської пісні, що відбулося у вересні 1975 р. і зібрало понад сто аматорських колективів. На святі було організовано виставку подільського рушника, вшановано аматорів народної творчості та кращих народних майстрів.

У 80-х рр. зусиллями працівників обласного будинку народної творчості було проведено низку заходів: обласне свято фольклору, етнографії, гумору та сатири „Подільські візерунки“, обласне фольклорне свято „На Івана, на Купала“, свято козацької слави „Козацькому роду нема переводу“, міжнародне фольклорне свято „Слов'янське коло“ (м. Кам'янець-Подільський) та інші.

У 1993 р. за розпорядженням голови Хмельницької обласної державної адміністрації було створено Хмельницький обласний учбово-методичний центр культури Поділля, до якого у 1994 р. був приєднаний обласний будинок народної творчості. Пізніше, у вересні 2002 р. учбово-методичний центр культури Поділля було ліквідовано, а на його базі створено Хмельницький

обласний науково-методичний центр культури і мистецтва, який функціонує до цього часу.

Справою фіксації та збереження музично-етнографічних матеріалів тут плідно займається сектор фольклору та етнографії відділу народної творчості на чолі із завідуючою Тарнавською Людмилою Вікторівною. Сектор розпочав свою діяльність із 2008 р. Упродовж багатьох років завідуючою та методистами відділу здійснювалися фольклорні експедиції практично в усі райони області. У 2000-х рр. активну збирацьку роботу провадили співробітники Центру Олена Сосніна та Микола Бідюк, а, починаючи з 2014 р., – методист відділу народної творчості Катерина Д'яконова. Під час експедицій було зафіксовано велику кількість музичних зразків різних жанрів, описи традиційних свят і обрядів та етнографічні розповіді, а також відзнято на фотоплівку чимало предметів матеріальної культури населення Хмельниччини. Усі накопичені під час експедицій матеріали зберігаються у секторі фольклору та етнографії ХОНМЦКіМ, проте, лише невелика їх частина упорядкована. Аналізуючи записи, які на сьогодні опрацьовані, слід зазначити, що у Віньковецькому районі обстежено 2 населені пункти і зафіксовано 30 творів, у Дунаєвецькому в 7 населених пунктах записано 110 творів, 41 музичний зразок вдалося зафіксувати у 6 селах Ярмолинецького району, 17 зразків – у 3 селах Деражнянського району. У Славутському районі записи здійснювалися у 9 населених пунктах, загалом 47 творів, у 3 селах Кам'янець-Подільського району записано 28 творів, 31 зразок зафіксовано у 5 селах Старокостянтинівського району. У Новоушицькому районі досліджено 1 населений пункт і записано 64 твори, у 3 селах Полонського району записано 19 творів, у 7 селах Волочиського – 66 творів. 71 зразок зафіксовано у 4 населених пунктах Летичівського району, 67 – у 2 населених пунктах Хмельницького, 181 – у 4 населених пунктах Чемеровецького району. У Городоцькому районі експедиції проводилися у 6 селах, де записано 61 твір, у

Красилівському – у 5 селах зафіксовано 35 творів, а також 8 зразків записано в 1 населеному пункті Шепетівського району.

Всього у секторі фольклору та етнографії ХОНМЦКиМ зберігається близько 26 касет із записами фольклорних матеріалів. Чимало зусиль необхідно докласти, щоб систематизувати зібрані зразки, розробити електронний та друкований архіви записів, аби усі, хто має таку потребу, змогли отримати доступ до необхідної інформації. Зараз над цим активно працює методист відділу народної творчості Катерина Д'яконова. Зазвичай зібрані в експедиціях твори після опрацювання рекомендуються для включення в репертуар фольклорних та фольклорно-етнографічних колективів.

Таким чином, слід відзначити, що Хмельницький обласний науково-методичний центр культури і мистецтва займає чільне місце серед установ, які досліджують традиційну народномузичну спадщину населення краю.

У 1992 р. на базі Хмельницької дитячої школи мистецтв випускницею Рівненського Інституту культури Світлою Цимбалюк було створено гурт „Берегиня“, що став одним із перших фольклорних колективів у місті. Метою діяльності гурту було збереження народнопісенних традицій Хмельниччини, на що і були спрямовані зусилля керівника. З цього часу Світлана Цимбалюк починає здійснювати численні експедиції в села Хмельницької області, основним завданням яких стало накопичення матеріалу для щойно утвореного колективу. Таким чином, впродовж 1994-2008 рр. нею було проведено близько 40 виїздів у різні населені пункти Хмельниччини, а зібрані в цей час музично-етнографічні матеріали згодом стали основою репертуару „Берегині“. Загалом Світлою Цимбалюк було записано близько тисячі творів у 17 селах Старосинявського, Ярмолинецького, Деражнянського, Білогірського, Волочиського, Чемеровецького, Городоцького, Віньковецького, Ізяславського та Летичівського районів області. Найбільше зразків зафіксовано у селах Мазники Деражнянського, Хроптова Чемеровецького та Пилипи-Олександрівські Віньковецького районів – близько по 150 записів у кожному.

Активна збирацька робота Світлани Цимбалюк стала хорошим ґрунтом для виконавської діяльності колективу. Зовсім скоро в репертуарі ансамблю з'явилося багато пісень календарно-обрядового (колядки, щедрівки, гаївки, купальські, обжинкові) та родинно-обрядового (весільні пісні) циклів, а також родинно-побутові та лірико-епічні пісні (балади). Завдяки таланту керівника, її організаторським здібностям і вмінню влучно відтворити обрядове дійство, „Берегиня“ стає учасником фестивалів та лауреатом багатьох конкурсів в Україні та за її межами (Польща, Болгарія, Литва, Франція, Іспанія).

Таким чином, завдяки надвичайній працездатності та наполегливості Світлани Цимбалюк, її колекція аудіо- та відеозаписів музичного фольклору Хмельниччини стала однією з найбагатших в області. На жаль, практично всі експедиційні матеріали не опрацьовані, лише деяка їх частина була використана Оленою Дудар під час написання дисертаційного дослідження.

Паралельно із дослідженнями Світлани Цимбалюк, починаючи з 1992 р., і фактично з тією ж метою, записи фольклору на Хмельниччині здійснювала Ірина Телюх – керівник дитячого фольклорного колективу „Ладовиці“ (з 2014 р. – „Ладосвіти“). Коло її фольклористичних інтересів окреслюється територією Середньої Наддністрянщини, що знаходиться між річками Студениця на Заході та Лядова на Сході. Загалом за період з 1992 по 2010 рр. Іриною Телюх було обстежено 38 населених пунктів області: 2 села Віньковецького, 4 Дунаєвецького, 9 сіл Кам'янець-Подільського, 20 сіл Новоушицького і 1 село Чемеровецького районів та зафіксовано більше 1000 творів. Варто також зазначити, що дослідження здійснювалися і у селах, яких сьогодні віднайти на карті вже не вдасться, адже вони були затоплені під час утворення Дністровського водосховища. Крім цього, понад 200 записів було здійснено в Мурованокуріловецькому та Могилів-Подільському районах Вінниччини.

Практично всі експедиційні аудіозаписи здійснювались на касетний диктофон, а, починаючи з 2006 року, в експедиціях використовується

відеокамера, на яку зафіксовано близько 10 годин музично-етнографічного матеріалу. З 2010 року дійснюється оцифровування кассет [104]. Варто зауважити, що справу Ірини Телюх продовжують її вихованці, учасники фольклорного колективу „Ладовиці“, і зокрема донька Катерина, яка в цей час також досліджує територію Середньої Наддністрянщини.

Таким чином бачимо, що, накопичуючи матеріали для роботи з фольклорним колективом, Світлана Цимбалюк та Ірина Телюх здійснили величезний пласт роботи щодо дослідження та збереження традиційної пісенної культури Хмельниччини.

Працюючи над дисертаційним дослідженням „Музичний фольклор Хмельницького Поділля (етномузикологічний та етносоціологічний аспекти)“ записи фольклору на Хмельниччині здійснювала також Олена Дудар. Загалом упродовж 1997-2004 рр. у Віньковецькому, Старосинявському, Ярмолинецькому, Деражнянському та Чемеровецькому районах нею зафіксовано близько тисячі пісенних творів.

У с. Яхнівці Волочиського та Гурщина Білогірського районів майже 200 зразків було зібрано під час експедиційних досліджень Світланою Маховською. Пізніше ці записи, поряд з іншими, послуговували джерельною базою її дисертаційного дослідження „Весільні пісні Поділля: функціонування, поетика, символіка“.

Таким чином, можна узагальнити, що завдяки активній збирацькій діяльності як окремих дослідників, так і державних установ, вдалося зафіксувати і передати у спадок наступним поколінням самобутні фольклорно-етнографічні зразки, які є першоджерельним матеріалом для вивчення духовної культури населення Хмельниччини.



### **2.3. Дослідження студентів кафедри музичного фольклору РДГУ**

З 1 січня 1979 року бази Ровенського культурно-освітнього факультету Київського інституту культури ім. О. Є. Корнійчука було створено Ровенський державний інститут культури, а одним із його структурних підрозділів затверджено кафедру народного хорового співу. У виданні „Кафедрі музичного фольклору – 30 років“ її нинішній завідувач Роман Дзвінка так характеризує напрям роботи того періоду: „Метою новоствореної кафедри, визначеною її першим завідувачем В. М. Павлюком, було формування навчального хору зі студентів, які володіли манерою народного співу, і підготування на базі такого колективу знавців народної хорової музики, керівників самодіяльних хорових колективів, що на той час активно функціонували в Україні“ [37, с. 7]. З цього часу активізується наукова робота студентів, створюються студентські фольклорні колективи „Горина“ та „Джерело“, щоправда спочатку лише на громадських засадах.

З 1989 по 1996 рр. кафедра існувала у новому статусі – як кафедра фольклору та народного співу [37, с. 15]. У 1994 р. було створено фольклорний ансамбль „Волиняни“ і з цього часу усі гурти почали функціонувати як навчально-творчі студентські колективи [37, с. 20]. Починаючи з 1996 р. і дотепер кафедра функціонує як „музичного фольклору“.

З 1979 р. студенти кафедри народного хорового співу розгорнули активну науково-пошукову діяльність на теренах переважно Західної України. З ініціативи першого завідувача кафедри Василя Павлюка, студенти починають здійснювати фольклорно-етнографічні експедиції у села Рівненщини та сусідніх областей, а накопичені у них матеріали використовують під час роботи з фольклорними колективами, для підготовки різноманітних концертних програм та наукових доповідей на семінари і конференції [18, с. 7]. З того ж часу на кафедрі функціонує лабораторія-музей музичної етнографії, основним завданням якої є накопичення, систематизація й опрацювання пісенних та

інструментальних народних творів, а також методичне забезпечення навчального процесу.

З приходом на кафедру у 1997 р. Богдана Луканюка – професора Львівської державної музичної академії ім. М. Лисенка, а роком пізніше, у 1998, його учня, випускника кафедри музичної фольклористики тієї ж академії Юрія Рибачка, наукова робота значно зрушилася і набула якісно нового професійного рівня [18, с. 7-8]. В першу чергу це зумовлено тим, що до 1997 р. кафедра готувала керівників народного хору, а починаючи з 1997 р. основні зусилля були спрямовані на підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі музичного фольклору – науковців і практиків. У цей час результати студентських експедиційних досліджень починають оформлювати у вигляді курсових робіт та дипломних рефератів.

З 2005 р. курсові були замінені бакалаврськими роботами, які мали таку структуру: вступ, де зазначається мета, завдання та актуальність дослідження; основна частина, у якій містяться історично-географічні та культурно-етнографічні відомості про етносередовище, опис народномузичної творчості та, найголовніше, музичний матеріал (близько 30 транскрибованих творів – вокальних чи інструментальних), а також аналіз творів, виконаний за такими критеріями: віршова структура, ритмічна структура, віршова форма, мелодична форма, ладова структура та інколи особливості темпоритму; висновки; список використаних джерел та додатки (показчик інформантів, фотоілюстрації, мапа місцевості), що покликані створити якнайточнішу уяву про досліджувану місцевість [9, с. 170]. Основним завданням під час створення дипломного реферату є детальний опис певного обрядового дійства або його фрагменту (що включає як музичні, так і етнографічні матеріали), а також його практичне втілення, тобто реконструкція в умовах сцени. У цьому випадку студенту необхідно проявити як знання з теорії фольклору, так і власну виконавську майстерність. Кращі студенти кафедри на V-му курсі виконують дипломні роботи, що здійснюються за аналогом до робіт у музичних академіях та є вищим

рівнем студентських науково-творчих досягнень, а в майбутньому стають міцним підґрунтям для подальшої науково-дослідної діяльності [9, с. 170].

З 2012 р. студенти кафедри музичного фольклору отримали можливість здобувати освітньо-кваліфікаційний рівень магістра. Для захисту роботи такого рівня проведені дослідження мають бути значно ґрунтовнішими, охоплювати ширшу територію (не один населений пункт, а район) та більш детально висвітлювати певну проблему.

Магістерське дослідження складається зі вступу, де висвітлюється його актуальність, об'єкт та предмет, мета і завдання, а також вказуються публікації автора та апробація результатів. Основна частина містить 2-3 розділи, що в свою чергу поділяються на підрозділи та в яких здійснюється виклад результатів проведеного дослідження. Обов'язково подаються висновки, список використаних джерел та за необхідності додатки.

Об'єктом розгляду в студентських роботах є традиційна вокальна та інструментальна музика українців. Мета більшості праць полягає в описі народновокальної творчості певного етнічного середовища, характеристиці окремих пісенних жанрів і, як виняток, висвітленні портретів кращих народних виконавців [9, с. 170]. Тематика студентських робіт дуже різноманітна. Широко описана календарно-обрядова творчість (колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, троїцькі, купальські, петрівчані пісні), сезонно-трудова цикл (жнивні та ягідні пісні). Щодо родинної обрядовості, найкраще висвітленою є весільна, значно менше зафіксовано хрестинних та поховальних обрядів. В основі деяких робіт є народна інструментальна музика (скрипкова, сопілкова та ансамблева), але найбільше досліджень ґрунтуються на різножанрових піснях.

Упродовж 35-річної історії кафедри її студентами та викладачами було здійснено вагомий пласт роботи щодо дослідження традиційної народномузичної культури України, зокрема її західних областей. Як наслідок, станом на травень 2015 р. кількість наукових робіт становить 469 одиниць, з яких 262 – дипломні, 107 – бакалаврських, 87 – курсових, 8 – магістерських та 6

фольклорних збірників. Загалом у фондах лабораторії-музею музичної етнографії зберігаються роботи, виконані на основі матеріалів, зібраних в 11 областях України, а також на Підляшші (Польща). На сьогодні фонд студентських наукових робіт приблизно нараховує 4808 нотних прикладів, з яких 2358 одиниць в дипломних роботах та 2450 одиниць – у бакалаврських.

Значна частка даних робіт висвітлює традиційну пісенну спадщину Хмельниччини. Перші студентські дослідження у цій місцевості датуються 1997 р., а станом на 2014 р. їх кількість становить 22 зразки (з них 3 курсових, 7 бакалаврських, 11 дипломних та 1 магістерська). Слід зазначити, що студентами кафедри музичного фольклору більше обстежена північно-центральна частина Хмельницької області. 6 робіт висвітлюють народномузичну спадщину Славутського району, 3 – Шепетівського, по 2 роботи – Ізяславського і Старосинявського та по 1 роботі – Білогірського, Красилівського та Старокостянтинівського районів. Менше досліджена південна частина області – по 2 роботи у Ярмолинецькому і Дунаєвецькому районах (з них 1 магістерська) та 1 у Віньковецькому (див. мапу 1).



*Мапа 1*

Як зазначалося вище, перші студентські роботи, що висвітлювали народнопісенну культуру Хмельниччини на кафедрі музичного фольклору з'явилися у 1997 р. та оформлювалися у вигляді курсових, тому їх обсяг зазвичай був невеликим. Як правило, тематика робіт охоплювала або пісні одного жанру, або твори з однієї місцевості, або ж зразки, зафіксовані від одного виконавця (гурту виконавців).

У 1997 р. С. Яроцькою у с. Бутівці Старокостянтинівського району було зафіксовано 23 коровайні пісні. Впродовж 1998-1999 рр. у с. Михайлівка Ярмолинецького району від Домбик Марії Іванівни, 1928 р. н., Наталія Заверуха записала веснянки, гаївки, хороводи та весняні ігри, загалом понад 20 творів. Світлані Присняк у сс. Адампіль та Залісся Старосинявського району вдалося зібрати 8 зразків звичайних пісень, 1 напливову та 1 купальську. Матеріал був зафіксований від восьми інформанток, 1919-1935 р. н. У с. Рилівка Шепетівського району від Журавльової Зінаїди Лаврентіївни, 1934 р. н., 10 весільних пісень записав Юрій Фецин. Зокрема, по 2 поданих у роботі зразки виконуються під час таких етапів весілля: випікання короваю, коли молодий приходить до молодої та коли молода їде до дому молодого. Ще 4 зразки виконуються для дружок та свекрухи. Від відомої місцевої співачки з Віньковеччини Дудар Нелі Анатоліївни, 1950 р. н., Людмила Яворська зафіксувала 25 весільних пісень, які виконуються впродовж всього весільного обряду.

У 2000 р. Миколою Замашнюком було зібрано 10 весільних пісень у с. Микулин Старокостянтинівського району від місцевої жительки Перетюк Олени Сергіївни, 1928 р. н. Всі ці пісні виконувалися під час обряду випікання короваю. Того ж року у роботі Людмили Костюк було подано пісні, записані від Василюк Оксени Терентіївни, 1925 р. н., з с. Шевченко Славутського району. До роботи увійшло по 1 твору різних жанрів: колядка, веснянка, обжинкова, жнивна, весільна, рекрутська, солдатська, побутова та приспівка. У с. Миньківці також Славутського району 9 веснянок та весняних ігор

зафіксувала Майя Сайпель. Усі зразки були виконані Іванюк Теклею Іванівною, 1917 р. н.

У 2005 р. 10 пісень, що виконувалися під час весільного обряду розплітання коси у с. Кузьмин Красилівського району, зафіксованого від місцевої жительки Кусюк Раїни Григорівни, 1940 р. н., описала у власній дипломній роботі Тетяна Підберезна. Ще 27 пісень зібрано Ларисою Савчук у с. Пліщин Шепетівського району впродовж 2006-2007 рр. З них 10 зразків – пісні, що виконуються під час запросин на весілля, 14 – які виконуються впродовж всього весільного дійства та 3 звичайних пісні.

Інструментальну традицію с. Лютарка Ізяславського району висвітлив у 2007 р. Юрій Березний. Ним було записано 10 зразків від місцевого гармоніста Хомяка Івана Яковича, 1929 р. н. У роботі вміщені переважно танцювальні твори (марші, польки). Того ж року 7 пісень, що виконуються на свято Івана Купала в с. Мислятин Ізяславського району, збрала Олена Березовська. Усі зразки були зафіксовані від Шемчук Ольги Прокопівни, 1931 р. н. Від 4 інформанток з сс. Мухарів та Шагова Славутського району, а також гурту «Шагівлянка» у 2008-2009 рр. Тетяною Білою записано близько 35 творів. З них 8 веснянок, 2 купальських, 17 весільних, 3 звичайних та 5 напливових. Пісні були зафіксовані від інформантів переважно 1930-1937 рр. н.

У бакалаврській роботі Діани Галяревич (2013 р.) представлено 4 колядки, 3 щедрівки та 11 гаївок з сс. Михайлівка та Блищанівка Дунаєвецького району, а у її магістерському дослідженні (2014 р.) подається 8 колядок, 5 щедрівок, 32 гаївки, 1 петрівчана та 19 весільних пісень з сс. Сокілець, Удріївці, Малий Карапчіїв, Смотрич, Михайлівка, Блищанівка, Січинці, Мала Кужелівка, Сприсівка та Миньківці та м. Дунаївці. Матеріал записано від 13 інформантів, 1932-1957 рр. н.

У 2014 р. в бакалаврській роботі автора даного дослідження Людмили Кучерук було подано 2 колядки, 5 щедрівок, 1 колодчану, 1 весняну гру, 2 купальських, 1 жнивну, 8 весільних, 10 звичайних та 4 напливових пісні,

зафіксованих у с. Коритне Білогірського району від трьох інформанток, 1930-1949 рр. н. 2 колядки, 1 купальську, 1 жнивну, 8 весільних, 1 приспівку, 6 звичайних, 1 повтанську та 10 напливових пісень, записаних від 4 інформантів, 1937-1959 рр. н. у с. Прикордонна Улашанівка Славутського району вмістила у роботі Марія Ющук (нині Дехтяр). Ще 2 колядки, 14 весільних, 11 звичайних, 1 рекрутську та 2 жартівливих пісні подані у роботі Сергія Чернюка. Матеріал зібрано від двох інформанток, 1946 та 1948 рр. н. у с. Дятилівка того ж Славутського району.

У с. Олексіївка Старосинявського району від Сторожук Надії Михайлівни, 1934 р. н., Златою Царик зафіксовано 2 колядки, 4 гаївки, 4 весільних та 9 звичайних пісень та вміщено у власній бакалаврській роботі.

Слід зауважити, що найбільше студентських робіт присвячені опису різножанрових пісень (8 зразків) та весільної обрядовості (7 зразків). Три студентських дослідження висвітлюють пісенну творчість весняного періоду та по 1 роботі – календарно-обрядові пісні, обряд Івана Купала та інструментальну традицію. Жанровий склад збережених на кафедрі музичних зразків детальніше висвітлений у наступній таблиці:

Весільні	173	Жнивні	3
Звичайні	51	Жартівливі	2
Гаївки	47	Приспівки	2
Веснянки	26	Рекрутські	2
Колядки	21	Петрівчані	1
Напливові	20	Колодчані	1
Щедрівки	13	Солдатські	1
Весняні ігри та хороводи	13	Повстанські	1
Купальські	13	Обжинкові	1
Інструментальні твори	10		

## Висновки до розділу 2

У ХХ – на поч. ХХІ ст. музичний фольклор Хмельниччини не переставав привертати увагу дослідників, однак активізувалася фіксація зразків народномузичних творів лише з останньої чверті ХХ ст., що насамперед було зумовлено зростанням уваги до відродження національних традицій, а також покращенням технічного забезпечення експедиційних сеансів. Поява касетних магнітофонів, що були набагато зручніші у використанні, ніж бобінні, дала можливість збирачам записувати більше і у кращій якості, а також частіше прослуховувати та копіювати записи без суттєвої втрати якості звучання. Проте, поряд із позитивною простежується і негативна тенденція – за півстоліття правління радянської влади все менше в населених пунктах вдається віднайти носіїв, які могли б відтворити пісні та обрядодії у їх автентичному вигляді. Поряд з тим, здійснені записи послугують цінним джерелом інформації усім, хто й надалі досліджуватиме традиційну культуру Хмельниччини, тому першочерговим завданням є їх оцифрування та архівування.

У другому розділі розглядаються музично-фольклористичні дослідження на теренах Хмельницької обл. впродовж ХХ – поч. ХХІ ст. Як вже зазначалося, Хмельниччина не була об'єктом спеціального дослідження ні окремих етномузикознавців, ані профільних інституцій, однак фіксацію народномузичних творів тут здійснювали співробітники Кабінету народної музики ВУАН, ІМФЕ, Львівської та київської музичних академій та місцевих установ – Подільського відділення ІМФЕ, обласного науково-методичного центр культури і мистецтва, студенти Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету ім. І. Огієнка і Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, а також інші окремі збирачі.



## ВИСНОВКИ

Традиційна народномузична спадщина є однією зі складових духовної культури населення того чи іншого регіону. Впродовж століть зразки народної творчості змінювалися та оновлювалися, однак продовжували передаватися від одного покоління до іншого, вбираючи у себе енергетику та віковичний досвід наших пращурів. У фольклорі закарбована історія краю, його традиції, звичаї, переконання та вірування, тому й не дивно, що так багато митців звертаються до фольклорної тематики, черпають з неї сили та натхнення.

Фіксація народнопісенних творів на початковому етапі здійснювалася з метою прикладного їх використання – обробки та співу під супровід інструмента. Проте, народна музика є цілком самодостатнім явищем, яке саме собою має надзвичайну цінність і не потребує жодних втручань та допрацювань. Саме дослідники, які першими зрозуміли це і почали фіксувати музичні зразки у їх первозданному вигляді, стали основоположниками етномузикознавчої науки. Нині ж фольклорні зразки все швидше зникають із автентичного середовища їх побутування, проте знаходять продовження у творах літератури, кіномистецтві і театральних виставах, образотворчому мистецтві, хореографії та творчості композиторів.

Метою написання даної магістерської роботи було висвітлення історії музично-фольклористичних досліджень на території Хмельницької області. За період підготовки роботи було виконано ряд завдань: опрацьовано друковану літературу, що стосується обраної теми; виявлено та систематизовано інформацію про персоналії видатних збирачів та установ, що здійснювали фіксацію народномузичних творів на Хмельниччині; подано статистичний показник музично-фольклористичних записів на території Хмельницької області; опрацьовано архівні матеріали провідних науково-дослідних установ у Хмельницькому, Кам'янці-Подільському, Києві, Львові та Рівному.

У роботі простежено еволюцію збирання музичного фольклору на Хмельниччині, починаючи від XIX ст. і до нашого часу, що характеризувалася

поступовим переходом від аматорського підходу щодо фіксації творів традиційної пісенно-інструментальної культури, яке здійснювалося спонтанно, принагідно, без жодного конкретного планування до наукового, яке провадилося освіченими збирачами-етнографами за спеціально призначеними для цього програмами. У дослідженні відображено доробки збирачів, що зробили найбільший внесок у фіксацію музично-фольклорних матеріалів на теренах Хмельницької області: Зоріана-Доленги Ходаковського, Оскара Кольберга, Антона Коціпінського, Андрія Димінського, Павла Чубинського, Світлани Цимбалюк, Ірини Телюх. Також описано діяльність місцевих та інших установ щодо записування зразків народномузичної спадщини краю. Серед них найважливіше місце займають Подільське відділення ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, Хмельницький обласний науково-методичний центр культури і мистецтва, Навчально-наукова лабораторія етнології Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету ім. І. Огієнка, кафедра музичного фольклору РДГУ, Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка.

Підсумовуючи усі матеріали, що увійшли до магістерської роботи, варто зауважити, що традиції, звичаї та побут населення Хмельниччини завжди привертали увагу дослідників – як українських, так і зарубіжних. Проте, народнопісенна спадщина Хмельницької області досліджена недостатньо. Негативним фактором тут виступає приналежність адміністративної території до різних етнографічних регіонів, що значно ускладнює роботу дослідників. Територія області (за винятком кількох праць) не виступала об'єктом фольклористичних студій ні окремих вчених, ні наукових установ і досліджена неоднорідно – більше записів здійснено у її Подільській частині та значно менше – у Волинській. Таким чином, варто зауважити, що Хмельницька область належить до найменш досліджених областей України, тому матеріали, вміщені у роботі, стануть хорошим підґрунтям для подальших фольклористичних студій у цьому регіоні.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архів Навчально-наукової лабораторії етнографії факультету української філології та журналістики Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету ім. І. Огієнка.
2. Архів Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка.
3. Баженов Л. В. Краєзнавчий поступ на Хмельниччині в роки незалежності України (1991-2001) / Л. В. Баженов // Хмельниччина в роки незалежності України: стан і перспективи : матеріали науково-теоретичної конференції. – Кам'янець-Подільський, 2002. – С. 127–137.
4. Баженов Л. Фольклорно-етнографічні дослідження Поділля і південно-східної Волині у роки незалежності України (1991–2002) / Л. Баженов // Проблеми етнології, фольклористики, мистецтвознавства Поділля та Південно-Східної Волині: історія і сучасність : наук. зб. – Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2002. – С. 8–14.
5. Барташук О. Ю. Дослідження та фіксація календарної обрядовості Поділля в ХХ на початку ХХІ ст. (на матеріалах Хмельниччини) / О. Ю. Барташук // Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. – Наукові записки. – Вінниця, 2009. – Вип. 16. – С. 164-169.
6. Батирева І. Традиційна культура Поділля у дослідженнях другої половини ХІХ – початку ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / І. Батирева. – К., 2006. – 16 с.
7. Божко Лариса. Поділля в дослідженнях Кабінету музичної етнографії (20–30-ті роки ХХ століття) / Лариса Божко // Етнічна історія народів Європи. – 2004. – Вип. 17. – С. 117–120.
8. Божко Лариса. Історіографія етнографічних досліджень Поділля 20-30-х років ХХ століття / Лариса Божко // Етнічна історія народів Європи. – 2008. – Вип. 26. – С. 115–119.

9. Боярська Наталія. Студентські роботи на кафедрі музичного фольклору Рівненського державного гуманітарного університету (за період 1997-2007 рр.) / Наталія Боярська // Етномузика. – Львів, 2007. – Число 3 : Збірка статей та матеріалів на честь 60-річчя Богдана Луканюка / упор. Ю. Рибак. – 219 с. – (Наукові збірки Львівської державної музичної академії імені Миколи Лисенка. – Вип. 15). – С. 169–186.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – Київ; Ірпінь : ВТФ „Перун“, 2005. – 1728 с.
11. Вернюк Ярослава, Шевчук Степан. Павло Чубинський – „... Апостол правди і науки“ // Проблеми поезики : зб. наук. пр.). – Київ, 1999. – 300 с. 262 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-10722.html>
12. Воропай О. Звичаї нашого народу : етнографічний нарис / О. Воропай. – Мюнхен, 1966. – 590 с.
13. Гайдай Михайло. Народознавча спадщина Михайла Гайдая / Михайло Гайдай // Народна творчість та етнографія. – 2004. – Вип. 4. – С. 3–12.
14. Гошовский Владимир. У истоков народной музыки славян : очерки по музыкальному славяноведению / Владимир Гошовский. – Москва : Сов. Композитор, 1971. – 304 с.
15. Гримич Марина. З історії польових досліджень в Україні: Зоріан Доленга-Ходаковський / М. Гримич // Етнічна історія народів Європи. – 2012. – Вип. 38. – С. 15–21.
16. Грица С. Українська фольклористика ХІХ – початку ХХ століття і музичний фольклор : нарис / С. Грица. – Київ; Тернопіль : Астон, 2007. – 152 с.
17. Дей О. Сторінки з історії української фольклористики / Олексій Дей. – Київ : Наукова думка, 1975. – 272 с.
18. Дзвінка Роман. Лабораторія-музей музичної етнографії Інституту мистецтв РДГУ як центр організації науково-творчої практики

- студентської молоді / Роман Дзвінка // Народна музика Волині та Полісся : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до 35-річчя кафедри музичного фольклору та 200-річчя з дня народження Оскара Кольберга (Рівне, 31 жовтня – 1 листопада 2014 р.) / упоряд. Р. І. Дзвінка, Ю. П. Рибак. – Рівне, 2014. – С. 7–12.
19. Дмитренко Микола. Українська фольклористика другої половини ХІХ століття : методологічний дискурс : дис. д-ра філол. наук: 10.01.07 / Дмитренко Микола Костянтинович / НАН України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Максима Рильського. – Київ, 2006. – 373 арк. – Бібліогр.: арк. 320–373.
20. Добрянська Ліна. Музично-етнографічний архів проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка: історія, сьогодення, перспективи // Вісник Львівського університету. Серія філол. – Львів, 09 – Вип. 47. – С. 156–164.
21. Дудар О. Родинна та календарна обрядовість на сторінках часопису „Подольские епархиальные ведомости“ / О. Дудар // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Мистецтвознавство. – № 2. – 2000. – С. 88–91.
22. Дудар О. Сильова характеристика ліро-епічних пісень Східного Поділля (за матеріалами фольклорних експедицій) / Олена Дудар // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство. – №3 (15). – 2005. – С. 100–112.
23. Дудар Олена. Музичний фольклор Хмельницького Поділля (етномузикологічний та етносоціологічний аспекти) : автореф. дис. ... канд. мист. : спец. 17.00.03 – музичне мистецтво / Олена Дудар. – Київ, 2007. – 24 с.

24. Енциклопедія історії України : Т.10 : Т-Я / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – Київ : В-во „Наукова думка“, 2013. – 784 с.: іл.
25. Енциклопедія історії України : Т.4 : Ка-Ком / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – Київ : В-во „Наукова думка“, 2007. – 528 с.: іл.
26. Енциклопедія історії України : Т.5 : Кон-Кю / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – Київ : В-во „Наукова думка“, 2008. – 568 с.: іл.
27. Єфремова Л. О. Частотний каталог українського пісенного фольклору : у 3 ч. / Л. О. Єфремова. – Київ : Наук. думка, 2009. – Ч. 1. Опис.
28. Єфремова Л. О. Частотний каталог українського пісенного фольклору : у 3 ч. / Л. О. Єфремова. – Київ : Наук. думка, 2010. – Ч. 2. Антологія-хрестоматія.
29. Єфремова Л. О. Частотний каталог українського пісенного фольклору у 3 ч. / Л. О. Єфремова. – Київ : Наук. думка, 2011. – Ч. 3. Показчики.
30. Збір Ірина. Постать Оскара Кольберга на тлі народознавчої науки другої половини ХІХ століття / Ірина Збір // Вісник Львівського університету. Серія філол. – 2007. – Вип. 41. – С. 102–109.
31. Збір Ірина. Український фольклор у розвідках польських дослідників (на матеріалі „Покуття“ Оскара Кольберга) // Проблеми слов'янознавства, 2005. – Вип. 55. – С. 254–262 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://lnu.edu.ua/slavistyka/n55/023.pdf>
32. Іваницький А. Українська народна музична творчість : навч. посібник. Вид. 2 / А. Іваницький / ред. М. Поплавський. – К. : Музична Україна, 1999. – 222 с.
33. Іваннікова Людмила. Обрядовість і фольклор Південно-Східної Волині у дослідженнях кінця ХІХ – початку ХХ століття (Заславський і Старокостянтинівський повіти) // Народна творчість та етнологія / [голов.

- ред. Г. Скрипник]; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К., 2012. – Вип. 6. – С. 46–50.
34. Историчне краєзнавство Правобережної України ХІХ – на початку ХХ століть: Становлення. Історіографія. Біобібліографія. – Хмельницький, 1995. – 256 с.
35. Історія міст і сіл УРСР. – Хмельницька область. – Київ, 1971. – 706 с.
36. Історія міст і сіл Хмельниччини (за працями Ю. Сіцінського, М. Теодоровича) / упор. О. Тимащук. – Хмельницький : Поліграфіст – 2, 2011. – 560 с.
37. Кафедрі музичного фольклору – 30 років : нарис з історії (1979-2009 рр.). 2-ге вид., розшир. та доп. / упор. Р. І. Дзвінка. – Рівне, 2009.
38. Квітка К. В. Вступні уваги до музично-етнографічних студій / Климент Квітка : Записки Етнографічного товариства. – 1925. – Кн. 1. – С. 8–27.
39. Кирчів Р. Ф. Із фольклорних регіонів України. Нариси й статті / Р. Ф. Кирчів; НАН України. Інститут народознав. – Львів, 2002. – 351 с.
40. Коваленко Борис. Фольклорні записи як джерело діалектологічних досліджень / Борис Коваленко // Волинь-Житомирщина [редкол. П. В. Білоус та ін.]. – 2013. – Вип. 24. – С. 32–40.
41. Козицький С. О. Народні пісні Волині, Поділля і Холмщини / Сергій Козицький // Редактори-упорядники Богдан Столярчук, Олена Юзюк. – Рівне : О. Зень, 2014. – 128 с.
42. Козяр С. Українська родинна обрядовість. Віхи людської долі: весілля, похорон / С. Козяр. – Хмельницький, 2000. – 72 с.
43. Коляда Ігор. Науково-культурницька та громадська діяльність П. П. Чубинського (за матеріалами спогадів сучасників) // Краєзнавство. – 2012. – Вип. 1. – С. 66–73.
44. Кульбовський Микола. Берегиня / Микола Кульбовський // З подільського кореня : у 5 кн. Книга друга. – Хмельницький : НВП „Евріка“ ТОВ, 2003. – С. 66–68.

45. Кульбовський Микола. Ладовиці / Микола Кульбовський // З подільського кореня. у 5 кн. Книга друга. – Хмельницький : НВП „Евріка“ ТОВ, 2003. – С. 68–71.
46. Кульчицька Олена. Павло Чубинський – сіяч добрих справ // Наукові праці. – Том 96. – Випуск 83. – С. 22–24.
47. Кучерук Людмила. Музичний фольклор Хмельниччини у доробку польських етнографів / Людмила Кучерук // Народна музика Волині та Полісся : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції до 35-річчя кафедри музичного фольклору та 200-річчя з дня народження Оскара Кольберга (Рівне, 31 жовтня – 1 листопада 2014 р.) / упоряд. Р. І. Дзвінка, Ю. П. Рибак. – Рівне, 2014. – С. 89–97.
48. Кучерук Людмила. Музично-фольклористичні дослідження на Хмельницькому Поділлі у другій половині XIX ст. / Людмила Кучерук // Народномузична спадщина Волині та Полісся : тези доповідей науково-практичної конференції до 80-річчя з дня народження Олекси Ошуркевича / [редактори-упорядники Р. І. Дзвінка та Ю. П. Рибак]. – Рівне : РДГУ, 2013. – С. 18–24.
49. Левченко М. Знадоби до життєпису Андрія Івановича Димінського / М. Левченко // Записки історико-філологічного відділу ВУАН. – Київ, 1928. – Книга 16. – С. 255–272.
50. Луканюк Богдан. Найперші фонографічні записи в Україні: Городоцький музей // Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся. – Рівне, 2003. – Вип. IV. – С. 19–45.
51. Луканюк Богдан. Питання методики географічного етномузикознавства й етнографічне регіонування західноукраїнських земель (Тези) // Перша конференція дослідників народної музики західноукраїнських земель. – Львів, 1990. – С. 5–8.
52. Маклакова (Панчук) О. Проблеми збереження зимового календарно обрядового фольклору (за матеріалами польових досліджень сіл



- Хмельницької області) / О. Маклакова (Панчук) // Матеріали до української етнології. – 2012. – Вип. 11. – С. 301–307.
53. Маховська Світлана. Весільні пісні Поділля: жанрова специфіка, особливості функціонування, поетика / Світлана Маховська. – Хмельницький : Видавець ПП Заколотний М. І., 2012. – 320 с.
54. Маховська Світлана. Весільні пісні Поділля: функціонування, поетика, символіка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.07 – фольклористика / Світлана Маховська. – Київ, 2004. – 19 с.
55. Маховська Світлана. Дитина: родини, хрестини, перші кроки (родинно-обрядовий та дитячий фольклор Хмельниччини) [Текст] : монографія / Світлана Маховська ; Нац. акад. наук України, Поділ. від-ня Ін-ту мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Хмельниц. гуманіт.-пед. акад., Ф-т почат. освіти та філол., Каф. укр. мови та л-ри. – Кам'янець-Подільський : Медобори – 2006, 2013. – 215, [4] с. : кольор. іл. – Бібліогр.: с. 200–212.
56. Методичні рекомендації до написання, оформлення і захисту магістерської роботи для студентів денної і заочної форми навчання за спеціальністю 8.02020401 „Музичне мистецтво“ / укладач М. С. Филипчук. – Рівне : РДГУ, 2014. – 32 с.
57. Народні пісні Хмельниччини (з колекцій збирачів фольклору) / упорядкув. та вступ. статті М. К. Дмитренка, Л. О. Єфремової ; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – Київ : Наук. думка, 2014. – 720 с. : ноти, карти.
58. Новицький О. М. Фольклористична та етнографічна діяльність А. І. Димінського / О. М. Новицький // Народна творчість та етнографія. – 1980. – № 6. – С. 38–42
59. Олійник І. Андрій Димінський – етнограф Поділля другої половини ХІХ ст. // Етнічна історія народів Європи. – 2005. – № 19. – С. 119–125.

60. Особиста колекція аудіозаписів Світлани Цимбалюк.
61. Остапенко Олеся. Павло Чубинський : нариси біографії і наукової творчості // Народна творчість та етнографія. – Київ, 2004. – № 4. – С. 91–98.
62. Перевальська М.А. Видатний фольклорист і етнограф Поділля : [Електрон. ресурс] / М. А. Перевальська. – Режим доступу : [http://www.rusnauka.com/28\\_PRNT\\_2011/Philologia/8\\_94218.doc.htm](http://www.rusnauka.com/28_PRNT_2011/Philologia/8_94218.doc.htm)
63. Поділля в працях дослідників і краєзнавців XIX-XX ст. : Історіографія. Біобібліографія. Матеріали. – Кам'янець-Подільський, 1993. – 480 с.
64. Поділля : історико-етнографічне дослідження / [Артюх Л. Ф., Балушок В. Г., Болтарович З. Є., Боньковська С. М. та ін.]. – Київ : Видавництво незалежного культурного центру „Доля“, 1994. – 504 с.
65. Правдюк О. Українська музична фольклористика / Олександр Правдюк. – Київ : Наукова думка, 1978. – 328 с.
66. Правдюк О. А. Українська музична фольклористика в роки Великої Вітчизняної війни / О. А. Правдюк // Народна творчість та етнографія. – 1975. – №1 (131). – С. 16–25.
67. Рибак Юрій. Курсова робота з музично-етнографічної транскрипції у вищій школі // Матеріали Всеукр. наук.-пед. конф. „Музичний фольклор в системі навчання та виховання молоді“, Кременець, 11-12 травня 2000 р. / [гол. ред. О. С. Смоляк]. – Тернопіль : Астон, 2000. – С. 67–71.
68. Рибак Ю. П. Обрядові пісні верхньоприп'ятської низовини (мелотипологія – мелогеографія – культурогенеза) : автореф. дис. ... канд. мист. : спец. 17.00.03 – „Музичне мистецтво“ / Юрій Рибак. – Львів, 2005. – 16 с.
69. Рукописні фонди Подільського відділення ІМФЕ ім. М. Т. Рильського.
70. Рябий М. В. Андрій Іванович Димінський / М. В. Рябий // Народна творчість та етнографія. – 1965. – № 2. – С. 76–77.

71. Скрипник Ганна. Науковий доробок Павла Чубинського в контексті сучасної української етнології / Ганна Скрипник // Матеріали до української етнології. Збірник наукових праць. – Київ, 2009. – Вип. 8 (11). – С. 4–22.
72. Словник української мови в 11 томах [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>
73. Струманський В. Народознавство Поділля / В. Струманський. – Хмельницький : Поділля, 1995. – 450 с.
74. Труды этнографическо-статистической экспедиции в западнорусский край. Материалы и исследования собрания д. чл. П.П. Чубинского : [ в 9 т.]. – С.-Петербург, 1872. – Т. 1 : Общее предисловие. – Легенды, загадки, пословицы, колдовство. – Т. 3 : Народный дневник. – Т. 4 : Обряды: родины, крестины, свадьба, похороны. – 1877. – Т. 5 : Песни любовные, семейные, бытовые и шуточные. – 1874.
75. Уже весна, й уже красна [текст] : матеріали фольклор. практики (2013 р.) / Хмельниц. гуманітар.-пед. акад., Поділ. від-ня Ін-ту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Ф-т поч. освіти та філології, Каф. укр. мови та літ. – Хмельницький : Цюпак А. А. [вид.], 2014 . – Кн. 1 / [упоряд., передм. С. В. Маховської]. – 2014. – 166 с.
76. Українські пісні в записах Зоріана Доленги-Ходаковського / [упоряд. : О. І. Дей, Л. Малаш]. – Київ: Наукова думка, 1974. – 784 с.
77. Фонд аудіозаписів сектору фольклору та етнографії відділу народної творчості Хмельницького обласного науково-методичного центру культури і мистецтва.
78. Фонд студентських випускних робіт кафедри музичного фольклору Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету.
79. Хмельниччина: Роки становлення та поступу (1937-1997) : матеріали Всеукр. наук. іст.-краєзнавчої конф., 26 вересня 1997 р. / Кам'янець-

- Подільський держ. педагогічний ун-т; ред.. Д. Г. Швалюк [та ін.]. – Хмельницький : Доля, 1997. – 462 с.
80. Чибирак Світлана. Значення „Трудов етнографическо-статистической экспедиции в западнорусский край“ Павла Чубинського в етнографічній науці / Світлана Чибирак // Матеріали до української етнології : зб. наук. пр. – Київ, 2009. – Випуск 8 (11). – С. 56–60.
81. Чубинський Павло Платонович. Біографія : [електрон. ресурс]. – Режим доступу : [http://ukrfoto.net/people\\_41.html](http://ukrfoto.net/people_41.html)
82. Шабліовський В. Є. Відзначення 150-річчя з дня народження А. І. Димінського // Народна творчість та етнографія. – 1980. – № 2. – С. 107.
83. Шалак О. Листи А. Димінського до О. Кістяківського / Оксана Шалак // Народна творчість та етнографія. – 2007. – № 2. – С. 59–70.
84. Шалак О. Пісенні скарби подільського фольклориста (Зібрання українських народних пісень Андрія Димінського) / Оксана Шалак // Народна творчість та етнографія. – 1994. – № 5–6. – С. 31–35.
85. Шалак О. Українські народні пісні записані А. Димінським на Поділлі / Оксана Шалак // Подільська Старовина : зб. наук. праць / відп. ред. В. А. Косаківський. – Вінниця, 1993. – С. 389–395.
86. Шалак Оксана. Фольклористична діяльність Андрія Димінського : автореф. дис. ... канд. філолог. наук : спец. 10.01.09 „Фольклористика“ / Шалак Оксана Іванівна. – Київ, 1995. – 16 с.
87. Шалак Оксана. Фольклористична діяльність Андрія Димінського : монографія. – Київ: Освіта України, 2009. – 198 с.
88. Шевчук Степан. Архангельське заслання – період становлення Павла Чубинського як етнографа та фольклориста / Степан Шевчук // Народна творчість та етнографія. – Київ, 2004. – № 5. – С. 3–12.
89. Шейковский К. Быт подолян / К. Шейковский. – Киев, 1860. – Вып. 1. – 71 с.

90. Шейковский К. Быт подолян / К. Шейковский. – Киев, 1860. – Вып. 2. – 74 с.
91. Широцький К. Подільські колядки та щедрівки: їх історичний розвиток і смисл / К. Широцький. – Хотин : Буковина, 1991. – 32 с.
92. Юзвенко В. Польський фольклорист Оскар Кольберг – збирач і дослідник української народної поетичної творчості / Вікторія Юзвенко // Народна творчість та етнографія. – 1961. – № 2. – С. 65–71.
93. Юзефчик Оксана. Діяльність Кабінету музичної етнографії у контексті розвитку української музичної фольклористики кінця ХІХ- першої третини ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: спец. 17.00.03 – музичне мистецтво / Оксана Юзефчик. – Київ, 2000. – 16 с.
94. Kolberg O. Piesni ludu z Podola Rossyjskiego w latach 1858 i 1862 / Oskar Kolberg. – Krakow, 1888.
95. Kolberg O. Podole // Kolberg O. Dzieła wszystkie. – Wrocław-Poznań: PTL, 1994. – Т. 47.
96. Kolberg O. Wołyn. Obrzę dy, melodie, pieśni // Kolberg O. Dzieła wszystkie. – Wrocław-Poznań: PTL, 1964. – Т. 36.
97. Pauli Z. Piesni ludu ruskiego w Galicyi : W 2 t / Z. Pauli. – Lwów, 1839. – Т. 1. – 177 s.
98. Pauli Z. Piesni ludu ruskiego w Galicyi : W 2 t / Z. Pauli. – Lwów, 1840. – Т. 2. – 205 s.
99. Pisni, dumki i szumki ruśkoho naroda na Podoli, Ukraini i w Małorossyi spysani i perelozeni pid muzyku Ant. Kocipinskim. Persza Sotnia. – Kijow, 1862.
100. Zaleski W. Piesni polskie i ruskie ludu galicyjskiego / W. Zaleski – Lwów, 1833. – 516 s.

## Електронні ресурси

101. <http://science.kpnu.edu.ua/naukovi-struktury/labetnolog/>
102. <http://libr.rv.ua/ua/virt/28/>
103. <http://conservatory.lviv.ua/departments/kafedra-muzichnoji-folkloristiki-etnomuzikologiji/>
104. <http://kozakbiblio.web-box.ru/zvichave-pravo/konferenc/21-22032011-mzhnarodna-naukovo-praktichna/koteljuh-zapisi-muzichnogo-folkloru-seredno/>
105. [http://knmau.com.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=428&Itemid=151](http://knmau.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=428&Itemid=151)

## **ДОДАТКИ**

## Додаток А

Статистичний показник музично-фольклористичних записів на території  
Хмельницької області у ХІХ – на поч. ХХІ ст.

№ З/П	ЗБИРАЧ	МІСЦЕ ЗАПИСУ			РОКИ ЗАПИ- СУ	КІЛЬК. ТВОР.
		РАЙОН	СЕЛО	СІЛЬРАДА		
1.	<u>Зоріан Доленга- Ходаковський</u>				<b>1814- 1819</b>	<b>22</b>
		Летичівський	Меджибіж	Меджибіж		6
			Волосівці	Волосівці		7
		Городоцький	Сатанів	Сатанів		4
		Деражнянський	Шпичинці	Шпичинці		3
		Старосинявсь- кий	Паньківці	Лисанівці		1
Ізяславський	Ізяслав	Ізяслав		1		
2.	<u>Антон Коціпінський</u>				?	<b>9</b>
		Новоушицький	Цівківці	Браїлівка	?	6
		Кам'янець- Подільський	Кам'янець- Подільський	Кам'янець- Подільський	?	1
		Старосинявсь- кий	Самчики	Самчики	?	1
		Старокостян- тинський	Старокостян- тинів	Старокостян- тинів	?	1
3.	<u>Оскар Кольберг</u>				?	<b>44</b>
		Кам'янець- Подільський	Кам'янець- Подільський	Кам'янець- Подільський	?	13 <sup>1</sup>
		Городоцький	Сатанів	Сатанів	?	9
			Завадинці	Велика Яромирка	?	2
		Хмельницький	Хмельниць- кий	Хмельниць- кий	?	3
		Новоушицький	Нова Ущиця	Нова Ущиця	?	3
		Волочиський	Ожигівці	Ожигівці	?	12
		Летичівський	Летичів	Летичів	?	2
4.	<u>Павло Чубинський</u>				<b>1869- 1870</b>	<b>1692</b>
		Подільська губернія	в губернії			78
		Проскурівсь- кий повіт				6
			Чорний острів	Чорний острів		1
		Старокостян- тинський	Чернелівка	Чернелівка		13

<sup>1</sup> Крім цих творів, О. Кольберг вказує про зафіксовані обряди: два в цьому населеному пункті та по одному в смт Сатанів і с. Китайгород. Детальніше див.: [...].



		<b>нівський повіт</b>				
			Курилівка	?		1
			Красносілка	Сахнівці		4
			Дубище	?		72
		<b>Новоград-Волинський повіт</b>	Полонне	Полонне		84
		<b>Кам'янецький повіт</b>	в повіті			16
		<b>Ушицький повіт</b>	в повіті			1258
			Колюсики	?		136
			Браїлов (нині Браїлівка)	Браїлівка		1
			Тальянка	?		1
		<b>Летичівський повіт</b>	в повіті			4
		<b>Заславський повіт</b>	в повіті			10
			Миньківці	Миньківці		2
			Вачов	?		1
			Губелець	?		1
			Славута	Славута		2
			Двірець	Двірець		1
<b>5.</b>	<b><u>Андрій Димінський</u></b>				<b>1849-бл. 1895</b>	<b>понад 1500</b>
		<b>Кам'янецький повіт</b>	Гаврилівці	Руда	?	?
			Жванець	Жванець	?	?
			Городок	Городок	?	?
			Сатанів	Сатанів	?	?
		<b>Проскурівський повіт</b>	Коритня	?	?	?
			Новий Світ	Новий Світ	?	?
			Тростянець	Новий Світ	?	?
		<b>Новоушицький повіт</b>	Капустяни		?	?
			Нова Ушиця	Нова Ушиця	?	?
			Велика Струга	Велика Струга	?	?
		<b>Летичівський повіт</b>	Меджибіж	Меджибіж	?	?
<b>6.</b>	<b><u>Київські етномузикологи</u></b>				<b>1911-2013</b>	<b>1367</b>

<u>Василів І.</u>	Дунаєвецький	Мала Кужелівка	Мала Кужелівка	1911- 1928	11
<u>М. Неказаченко</u>	Красилівський	Чернелівка	Чернелівка	1914	7
<u>А. Постоловський</u>				<b>1918</b>	<b>66</b>
	Кам'янець- Подільський	Чорнокозин- ці	Шустівці	1918	63
	Старокостянтинівський	Зеленці	Губча	1918	2
	Ярмолинець- кий	Кадіївка	Кадіївка	1918	1
<u>А. Кудрицька</u>	Старокостянтинівський	Великий Чернятин	Великий Чернятин	1924	1
<u>Федір Садківський</u>	Ярмолинець- кий	Михайлівка	Михайлівка	1926	2
<u>Володимир Харків</u>				<b>1926- 1929</b>	<b>111</b>
	Кам'янець- Подільський	Бакота	Бакота	1926- 1928	2
		Гаврилівці	Руда	1927- 1928	9
		Княгинин	Ходорівці	1927- 1928	13
		Вітківці	Завалля	1927- 1928	20
		Ісаківці	Ластівці	1927- 1928	8
		Брага	Жванець	1927- 1928	5
		Демшин	Калачківці	1928- 1929	17
		Жванець	Жванець	1927	4
		Бабшин	Гринчук	1928	1
		Стара Ушиця	Стара Ушиця	1928	4
	Новоушицький	Песець	Песець	1928- 1929	4
		Борсуки	Борсуки	1928	22
		Вахнівці	Вахнівці	1928	1
	Віньковецький	Петрашівка	Петрашівка	?	1
<u>Михайло Гайдай</u>				<b>1926- 1937</b>	<b>39</b>
	Віньковецький	Адамівка	Адамівка	1926	33
		Грим'ячка	Грим'ячка	1926	1
		Черкасівка	Покутинці	1926	1
	Старокостянтинівський	Капустин	Капустин	1937	1
	Ізяславський	Кропивна	Сахнівці	?	2
	Летичівський	Варенка	Козачки	1930	1

<b><u>Д. Нечипорук</u></b>				<b>1938</b>	<b>2</b>
	<b>Волочиський</b>	Трительники	Трительники	1938	1
	<b>Хмельницький</b>	Водички	Водички	1938	1
<b><u>Григорій Верьовка</u></b>	<b>Волочиський</b>	Вочківці	Вочківці	1951	1
<b><u>А. Гуменюк,</u></b>	<b>Старосинявський</b>	Пилява	Пилява	1954	12
<b><u>І. Березовський</u></b>					
<b><u>Експедиції</u></b>				<b>1954-1976</b>	<b>124</b>
<b><u>ІМФЕ</u></b>					
	<b>Старосинявський</b>	Пилява	Пилява	1954	5
	<b>Летичівський</b>	Требухівці	Требухівці	1954	7
		Волосівці	Волосівці	1973	1
	<b>Віньковецький</b>	Осламів	Осламів	1963	1
	<b>Дунаєвецький</b>	Блищанівка	Михайлівка	1963	17
		Маків	Борсуки	1963	5
		Дунаївці	Дунаївці	1963	3
	<b>Кам'янець-Подільський</b>	Врублівці	Врублівці	1971	4
		Кам'янець-Подільський	Кам'янець-Подільський	1971	60
		Патринці	Калачківці	1971	11
		Ріпинці	Оринин	1976	10
<b><u>Олександр Правдюк</u></b>				<b>1962-1963</b>	<b>3</b>
	<b>Кам'янець-Подільський</b>	Верба	Гуменці	1962	2
	<b>Ярмолинецький</b>	Соколівка	Соколівка	1963	1
<b><u>Л. Ященко</u></b>				1962	2
	<b>Теофіпольський</b>	Мануїльське (нині Святець)	Святець	1962	1
		Шибена	Шибена	1962	1
<b><u>В. Іванов</u></b>	<b>Старокостянтинівський</b>	Грибининка	Пашківці	1969	2
<b><u>О. Струтинський</u></b>				<b>1971</b>	<b>106</b>
	<b>Шепетівський</b>	Сенігів	Рилівка	?	1
		Сенігів	Рилівка	1971	6
		Шепетівка	Шепетівка	1971	99
<b><u>Л. Нагорний</u></b>				<b>1952-1989</b>	<b>59</b>
	<b>Ярмолинецький</b>	Ярмолинці	Ярмолинці	1972-1980	7

		Баламутівка	Баламутівка	1952-1989	25
		Борбухи	Боднарівка	1974	2
		Ружичанка	Хмельницький	1974	1
		Лугове	Баламутівка	1971	1
		Вербка Дерев'яна (Вербка)	Вербка	1974	2
	<b>Чемеровецький</b>	Біла	Біла	1968	1
		Черче	Залуччя	1971	2
	<b>Теофіпольський</b>	Човгузів	Човгузів	1972	1
		Волиця Польова	Волиця Польова	1968	1
		Гайсинці (Гальчинці)	Гальчинці	1989	1
	<b>Хмельницький</b>	Хмельницький	Хмельницький	1971, 1973	3
		Осташки	Осташки	1974	1
		Карпівці	Ружичанка	1974	4
		Гвардійське	Гвардійське	1974	2
	<b>Волочиський</b>	Волочиськ	Волочиськ	1971	1
		Бубнівка	Бубнівка	1963	1
		Зайчики	Зайчики	1970	1
	<b>Славутський</b>	Досін	Ганнопіль	1974	2
<b><u>М. Пазяк,</u></b>	<b>Летичівський</b>	Волосівці	Волосівці	1973	1
<b><u>А.Іваницький</u></b>					
<b><u>М. Мишанич</u></b>				<b>1978</b>	<b>13</b>
	<b>Кам'янець-Подільський</b>	Студениця	Студениця	1978	8
		Бакота	Бакота	1978	3
		Стара Ушиця	Стара Ушиця	1978	2
<b><u>В. Зеленчук</u></b>				<b>1978</b>	<b>16</b>
	<b>Кам'янець-Подільський</b>	Студениця	Студениця	1978	13
		Сокіл	Сокіл	1978	3
<b><u>О. Дей,</u></b>	<b>Старосинявський</b>	Лисанівці	Лисанівці	1977	1
<b><u>А. Іоаніді,</u></b>					
<b><u>С. Мишанич</u></b>					
<b><u>Григорій Дем'ян</u></b>				<b>1978</b>	<b>46</b>
	<b>Новоушицький</b>	Лоївці	Лоївці	1978	32
	<b>Кам'янець-Подільський</b>	Студениця	Студениця	1978	14

<u>Григорій Дем'ян, Р. Бучок</u>	Новоушицький	Лоївці	Лоївці	1978	2
<u>Григорій Дем'ян, М. Мишанич</u>	Кам'янець-Подільський	Студениця	Студениця	1978	2
Людмила Іваннікова	Старокостянтинівський	Губча	Губча	1979-1988	20
<u>Микола Дмитренко</u>				<b>1986, 1989</b>	<b>136</b>
	Волочиський	Яхнівці	Яхнівці	1986	122
	Кам'янець-Подільський	Кам'янець-Подільський	Кам'янець-Подільський	1989	14
<u>Марина Гримич</u>	Шепетівський	Мокіївці	Мокіївці	1987	24
<u>Людмила Єфремова</u>				<b>1989</b>	<b>85</b>
	Білогірський	Воробіївка	Воробіївка	1989	23
		В'язовець	В'язовець	1989	22
		Ліски	Ставищани	1989	12
		Миклаші	Миклаші	1989	4
	Ізяславський	Припутенка	Білеве	1989	24
<u>О. Панчук</u>				<b>1995-2004</b>	<b>125</b>
	Шепетівський	Гриців	Гриців	1995	1
		Корпилівка	Гриців	2003-2004	28
		Гриців	Гриців	2003-2004	37
		Онишківці	Велика Шкарівка	2004	6
		Велика Шкарівка	Велика Шкарівка	2004	12
	Красилівський	Ключівка	Великі Орлинці	2004	24
	Старокостянтинівський	Грибенинка	Пашківці	2004	5
		Волиця Керекешина	Волиця Керекешина	2003	10
		Оріхівка	Великий Чернятин	2003	2
<u>М. Сигидин</u>	Кам'янець-Подільський	Липи	Чабани	2006	12
<u>Ірина Коваль-Фучило</u>	Старокостянтинівський	Великий Чернятин	Великий Чернятин	2010	7
<u>Світлана Маховська</u>				<b>2013</b>	<b>9</b>
	Дунаєцький	Мушкунці	Дунаївці	2013	6
	Деражнянський	Новосілка	Новосілка	2013	3
<u>О. Воробей</u>	Летичівський	Западинці	Шрубків	2013	18

	<b>Маргарита Скаженик,</b>				<b>2013</b>	<b>168</b>
	<b>Олег Коробов</b>					
		<b>Старокостянтинівський</b>	Демківці	Радківці	2013	6
			Радківці	Радківці	2013	49
			Чорна	Чорна	2013	75
		<b>Ізяславський</b>	М'якоти	М'якоти	2013	?
		<b>Шепетівський</b>	Мокиївці	Мокиївці	2013	38
	<b><u>Анастасія Друзюк</u></b>				<b>2013</b>	<b>112</b>
		<b>Славутський</b>	Великий Скнит	Великий Скнит	2013	46
			Нараївка	Великий Скнит	2013	66
	<b><u>А. Коношенко</u></b>	<b>Новоушицький</b>	Калюс	Калюс	?	11
	<b><u>Микола Лисенко</u></b>	<b>Кам'янець-Подільський</b>	Гаврилівці	Руда	?	1
<b>7.</b>	<b><u>Львівські дослідники</u></b>				<b>1987-2001</b>	<b>957</b>
	<b><u>Любомир Кушлик,</u></b>				<b>1987</b>	<b>158</b>
	<b><u>Юрій Сливинський</u></b>					
		<b>Теофіпольський</b>	Шибена	Шибенна	1987	25
			Воронівці	Ільківці	1987	18
			Ільківці	Ільківці	1987	1
		<b>Волочиський</b>	Новоленськ	Бубнівка	1987	2
		<b>Деражнянський</b>	Розсохи	Шпичинці	1987	14
		<b>Чемеровецький</b>	Свіршківці	Свіршківці	1987	53
			Демківці	Свіршківці	1987	26
		<b>Кам'янець-Подільський</b>	Завалля	Завалля	1987	19
	<b><u>Рой В.</u></b>	<b>Білогірський</b>	Гурщина	Йосипівці	1988-1989	285
	<b><u>С. Філіпчук</u></b>				<b>1990</b>	<b>22</b>
		<b>Ізяславський</b>	Топори	Топори	1990	12
		<b>Старосинявський</b>	Пасічна	Пасічна		8
		<b>Ярмолинецький</b>	Іванківці	Монастирок		2
	<b><u>М. Страз</u></b>				<b>1992</b>	<b>14</b>
		<b>Волочиський</b>	Волочиськ	Волочиськ	1992	8
			Лозова	Порохня		6
	<b><u>К. Слободянюк</u></b>	<b>Ярмолинецький</b>	Солобківці	Солобківці	1993	15
	<b><u>О. Пономарьов</u></b>	<b>Летичівський</b>	Ревуха	Рудня	1993	17

	<u>Н. Булович</u>	Городоцький	Варівці	Варівці	1993	32
	<u>Л. Савчишин</u>	Кам'янець-Подільський	Вербка	Гуменці	1994	10
	<u>Ю. Гребень</u>	Славутський	Миньківці	Миньківці	1995	9
	<u>Г. Петерчук</u>	Теофіпольський	Лютарівка	Ординці	1995	19
	<u>Н. Пилип</u>	Волочиський	Павликівці	Павликівці	1995	9
	<u>О. Горбовцов</u>				<b>1995</b>	<b>?</b>
		Хмельницький	Книжківці	Копистин	1995	?
		Летичівський	Козачки	Козачки	1995	?
	<u>І. Велика</u>				<b>1995</b>	<b>25</b>
		Віньковецький	Нетечинці	Нетечинці	1995	13
		<u>Ярмолинецький</u>	Солобківці	Солобківці	1995	12
	<u>О. Горобець</u>	Красилівський	Баглайки	Западинці	1996	15
	<u>І. Матейга, І. Яропуд</u>	Красилівський	Баглайки	Западинці	1996	38
	<u>В. Олексієва</u>	Хмельницький	Чорний Острів	Чорний Острів	1996	19
	<u>А. Терехова</u>	Красилівський	Баглайки	Западинці	1996	20
	<u>Г. Глинська</u>				<b>1997</b>	<b>21</b>
		Хмельницький	Пархомівці	Пархомівці	1997	10
		Городоцький	Підлісний Алексинець	Підлісний Алексинець	1997	11
	<u>Р. Скобало</u>				<b>1997-1998</b>	<b>166</b>
		Летичівський	Подільське Суслівці	Рудня Попівці	1997	76
			Горбасів	Горбасів	1998	25
			Западинці	Шрубків	1998	40
	<u>Т. Круліковська</u>	Віньковецький	Нетечинці	Нетечинці	1999	11
	<u>К. Слободчікова</u>	Хмельницький	Терешівці	Терешівці	2001	19
	<u>Ю. Поплавська-Мельниченко</u>	Новоушицький	Цівківці	Браїлівка	2001	17
	<u>Пилюк</u>	Ярмолинецький	Москалівка	Москалівка	?	?
	?	Старосинявський	Пасічна	Пасічна	1997	16
8.	<u>Хмельницькі дослідники</u>					
	<u>Студенти кафедри журналістики КІНУ</u>				<b>1981-2011</b>	<b>34043</b> <b>(понад 20000)</b>
		Дунаєвецький				4763
		Ізяславський				1001
		Кам'янець-				5129

	<b>Подільський</b>				
	<b>Старосинявський</b>				1103
	<b>Шепетівський</b>				787
	<b>Білогірський</b>				1071
	<b>Віньковецький</b>				1369
	<b>Городоцький</b>				2409
	<b>Деражнянський</b>				1101
	<b>Красилівський</b>				1722
	<b>Летичівський</b>				458
	<b>Новоушицький</b>				1646
	<b>Полонський</b>				856
	<b>Славутський</b>				723
	<b>Старокостянтинівський</b>				1229
	<b>Теофіпольський</b>				1314
	<b>Хмельницький</b>				1275
	<b>Чемеровецький</b>				3405
	<b>Ярмолинецький</b>				1519
	<b>Волочиський</b>				1163
<b><u>Ірина Телюх</u></b>				<b>1992-2010</b>	<b>1068</b>
	<b>Віньковецький</b>	Карачіївці	Карачіївці		26
		Осламів	Осламів		46
	<b>Дунаєвецький</b>	Балин	Балин		43
		Голозубинці	Голозубинці		13
		Сокілець	Сокілець		64
		Притуліївка	Мала Побіанка		6
	<b>Кам'янець-Подільський</b>	Гораївка	Стара Ушиця		27
		Гута-Чугорська	Чабанівка		27
		Демшин	Калачківці		8
		Калачківці	Калачківці		11
		Колодіївка	Колодіївка		9
		Липи	Чабанівка		14
		Рогізна	Калачківці		39
		Стара Ушиця	Стара Ушиця		64
		Субіч	Калачківці		17
	<b>Новоушицький</b>	Березівка	Березівка		44
		Борсуки	Борсуки		4
		Браїлівка	Браїлівка		22
		Бучая	Бучая		20
		Вахнівці	Вахнівці		21
		Вільховець	Вільховець		49
		Заміхів	Заміхів		9
		Зелені	Зелені		105



		Курилівці	Курилівці		
		Куча	Куча		15
		Куражин	Куражин		18
		Маціорськ	Вільховець		5
		Нова Гута	Вільховець		19
		Отроків	Отроків		55
		Песець	Песець		56
		Пиживка	Зелені Курилівці		21
		Пилипківці	Пилипківці		30
		Рудківці	Вільховець		61
		Тимків	Отроків		35
		Цівківці	Брайлівка		17
		Хребтіїв	Пилипи- Хребтіївські		16
	<b>Чемеровецький</b>	Цикова	Цикова		32
<b><u>Світлана Цимбалюк</u></b>				<b>1994- 2008</b>	<b>970</b>
	<b>Старосинявський</b>	Адампіль	Адампіль	1994	71
		Буглаї	Сьомаки	1998	29
		Пилява	Пилява	1997	8
	<b>Ярмолинецький</b>	Баламутівка	Баламутівка	1994- 1995	60
	<b>Деражнянський</b>	Волоське	Волоське	1998	37
		Мазники	Мазники	2003	163
	<b>Білогірський</b>	Козин	Переросле	1999	17
	<b>Волочиський</b>	Баглаї	Трительники	1999	43
	<b>Чемеровецький</b>	Хропотова	Хропотова	1998- 2000, 2008	140
		Збриж	Сокиринці	2000- 2001	27
		Романівка	Голенищеве	2000	19
	<b>Городоцький</b>	Варівці	Варівці	2000- 2003	80
		Пільний Олексинець	Пільний Олексинець	2000- 2003	33
		Сатанівська Слобідка	Іванківці	2002	38
	<b>Віньковецький</b>	Пилипи Олександрів- ські	Пилипи Олександрів- ські	2001- 2002	141
	<b>Ізяславський</b>	Клубівка	Клубівка	?	33
	<b>Летичівський</b>	Лисогірка	Требухівці	?	31
<b>Подільське відділення ІМФЕ та</b>				<b>2004- 2014</b>	<b>1841</b>

<b>студенти філологічного факультету ХГПА</b>					
	<b>Дунаєвецький</b>	Великий Жванчик	Великий Жванчик	2013	14
		Дунаївці	Дунаївці	2013	15
		Заставля	Чаньків	?	27
		Сокілець	Сокілець	2005	6
		Підлісний Мукарів	Підлісний Мукарів	?	5
		Січинці	Січинці	?	25
	<b>Городоцький</b>	Велика Яромирка	Велика Яромирка		22
		Клинове	Клинове	?, 2004	39
		Кузьмин	Кузьмин	2014	19
		Городок	Городок	?	30
		Іванківці	Іванківці	2011	25
	<b>Ярмолинець- кий</b>	Магнишівка	Пасічна	?	6
		Шарівка	Шарівка	2010	11
		Слобідка Михайлівсь- ка	Михайлівка	?	13
		Антонівці	Антонівці	?	8
		Голохваста	Антонівці	2005	22
		Ярмолинці	Ярмолинці	2006	11
	<b>Ізяславський</b>	Васьківці	Клубівка	2009	25
		Мислятин	Мислятин	?	48
		Тернавка	Тернавка	?	69
		Комини	Білотин	?	5
	<b>Шепетівський</b>	Судилків	Судилків	?	8
		Орлинці	Устянівка	?	14
	<b>Старокостян- нівський</b>	Стецьки	Стецьки	2011	28
		Старокостян- тинів	Старокостян- тинів	?	14
	<b>Новоушицький</b>	Отроків	Отроків	2011	14
		Нова Ушиця	Нова Ушиця	?	37
		Куражин	Куражин	?	13
		Струга	Струга	?	50
		Слобідка	Ставчани	2007	15
		Куча	Куча	?	15
	<b>Білогірський</b>	В'яовець	В'яовець	?	2
		Гурщина	Йосипівці	?	42
	<b>Деражнянський</b>	Коричинці	Коричинці	?	7
		Вовковинці		2014	50

		Волоське	Волоське	2012	21
		Теперівка	Шпичинці	?	10
		Деражня	Деражня	2007	25
		Шпичинці	Шпичинці	2007	21
	<b>Теофіпольський</b>	Кунча	Кунча	2014	44
		Вовківці	Човгузів	2013	15
		Човгузів	Човгузів	2013	15
		Теофіполь	Теофіполь	?	13
		Улянове	Шибена	2005	11
		Бережинці	Бережинці	2007	16
	<b>Славутський</b>	Хоняків	Хоняків	2014	52
		Малий Правутин	Малий Правутин	?	15
		Славути	Славути	?	16
	<b>Кам'янець-Подільський</b>	Кам'янка	Кам'янка	2013	22
		Завалля	Завалля	?	20
	<b>Летичівський</b>	Ярославка	Ярославка	2014, 2007	80
		Западинці	Шрубків	?	22
	<b>Полонський</b>	Полонне	Полонне	?	21
		Бражинці	Бражинці	?	7
		Любомирка	Прислuch	?	4
		Велика Березна	Велика Березна	?	2
		В районі		?	31
	<b>Старосинявський</b>	Пасічна	Пасічна	?	16
	<b>Чемеровецький</b>	Слобідка-Смотрицька	Слобідка-Смотрицька	2006	14
		Карачківці	Цикова	2004	7
	<b>Хмельницький</b>	Книжківці	Хмельницький	?	23
		Чорний Острів	Чорний Острів	2012	54
		Доброгорща	Гвардійське	2013	17
		Хмельницький	Хмельницький	?	19
		Тиранівка	Стуфчинці	?	15
		Масівці	Масівці	2014	72
		Бережанка	Педоси	2005	16
		Лісові Гринівці	Лісові Гринівці	?	9
		Гелетинці	Гелетинці	?	29
	<b>Віньковецький</b>	Черкасівка	Покутинці	?	10
		Дашківці	Дашківці	?	10
		Осламів	Осламів	?	13
		Охрімівці	Охрімівці	2007	11
		Карачіївці	Карачіївці	?	31

		Яснозір'я	Яснозір'я	2007	15
		В районі		?	23
	<b>Красилівський</b>	Заруддя	Митинці	2014	32
		Манівці	Манівці	2013	34
		Мотрунки	Михайлівці	?	31
		Западинці	Западинці	?	7
		Великі Зозулинці	Великі Зозулинці	?	16
		Кульчини	Кульчини	?	19
		Васьківчики	Васьківчики	?	15
	<b>Волочиський</b>	Вочківці	Вочківці	2014	15
		Маначин	Маначин	2014	20
		Баглаї	Трительники	?	10
		Федірки	Федірки	?	10
		Шмирки	Шмирки	?	33
		Курилівка	Курилівка	?	12
	<b><u>Методисти відділу народної творчості ХОНМЦКМ</u></b>			<b>2006- 2014</b>	<b>872</b>
	<b>Віньковецький</b>	Старі Нетечинці	Старі Нетечинці	2012	19
		Віньківці	Віньківці	2012	11
	<b>Дунаєвецький</b>	Маліївці	Маліївці	2006	23
		Тернова	Тернова	2008	12
		Рудка	Рудка	2008	34
		Нестерівці	Нестерівці	2008	7
		Велика Побійна	Велика Побійна	2008	4
		Мала Побіанка	Мала Побіанка	2008	24
		Морозів	Морозів	2008	4
	<b>Ярмолинець- кий</b>	Антонівці	Антонівці	2008	8
		Савинці	Савинці	2008	2
		Соснівка	Соснівка	2008	2
		Вербка Дерев'яна	Вербка Дерев'яна	2008	20
		Сутківці	Сутківці	2008	6
		Ярмолинці	Ярмолинці	2008	3
	<b>Деражнянський</b>	Нижне	Нижне	2010	9
		Вівсяники	Клопотівці	2010	5
		Яблунівка	Яблунівка	2010	3
	<b>Кам'янець- Подільський</b>	Демшин	Калачківці	2010	7
		Рогізна	Калачківці	2010	9
		Гораївка	Стара Ушиця	2010	12
	<b>Новоушицький</b>	Куча	Куча	2006- 2007	64

	<b>Славутський</b>	Тростянець	Піддубці	2009	2
		Веселинівка	Піддубці	2009	4
		Клепачі	Клепачі	2009	10
		Кутки	Ставичани	2009	2
		Лисиче	Лисиче	2009	5
		Прикордонна Улашанівка	Хоняків	2009	5
		Хоняків	Хоняків	2009	4
		Дяків	Дяків	2009	6
		Шагова	Печиводи	2009	9
	<b>Старокостян- тинівський</b>	Пашківці	Пашківці	2009	8
		Великий Чернятин	Великий Чернятин	2009	4
		Пеньки	Пеньки	2009	7
		Волиця- Керекешина	Волиця- Керекешина	2009	8
		Стецьки	Стецьки	2009	4
	<b>Полонський</b>	Новоселиця	Новоселиця	2009	4
		Кустівці	Кустівці	2009	7
		Москалівка	Кустівці	2009	8
	<b>Волочиський</b>	Шмирки	Шмирки	2012	5
		Бубнівка	Бубнівка	2012	6
		Сергіївка	Бубнівка	2012	11
		Юхимівці	Наркевичі	2012	9
		Писарівка	Писарівка	2012	9
		Бокиївка	Бокиївка	2012	12
		Мирівка	Федірки	2012	14
	<b>Летичівський</b>	Головчинці	Требухівці	2012	2
		Ставниця	Меджибіж	2012- 2013	47
		Голосків	Голосків	2012	19
		Меджибіж	Меджибіж	13	3
	<b>Хмельницький</b>	Грузевиця	Грузевиця	2007	33
		Лісові Гринівці	Лісові Гринівці	2014	34
	<b>Чемеровецький</b>	Мала Бережанка	Пукляки	2011	17
		Зарічанка	Зарічанка	2011	6
		Почапінці	Почапінці	2011	8
		Демківці	Свіршківці	2011, 2014	66
		Біла	Біла	2014	84
	<b>Шепетівський</b>	Поляна	Новичі	2011	8
		Михайлючка	Михайлючка	2011	33
	<b>Городоцький</b>	Велика Яромірка	Велика Яромірка	2013	15
		Бедриківці	Бедриківці	2013	8
		Лісоводи	Лісоводи	2013	17
		Лисогірка	Лисогірка	2013	6

			Тростянець	Новий Світ	2013	12
			Матвійківці	Новий Світ	2013	3
		<b>Красилівський</b>	Мотрунки	Михайлівці	2013	9
			Михайлівці	Михайлівці	2013	3
			Каламаринка	Щиборівка	2013	8
			Кузьмин	Кузьмин	2013	7
			Баглайки	Западинці	2013	5
		<b>Олена Дудар</b>				
<b>9.</b>	<b><u>Студенти кафедри музичного фольклору РДГУ</u></b>				<b>1997-2014</b>	<b>1041</b>
	<b><u>С. Яроцька</u></b>	<b>Старокостянтинівський</b>	Бутівці	Березне	1997	23
	<b><u>Юрій Фецин</u></b>	<b>Шепетівський</b>	Рилівка	Рилівка	1998	10
	<b><u>Світлана Присняк</u></b>				<b>1998</b>	<b>10</b>
		<b>Старосинявський</b>	Адампіль	Адампіль	1998	9
			Залісся	Залісся	1998	1
	<b><u>Наталія Заверуха</u></b>	<b>Ярмолинецький</b>	Михайлівка	Михайлівка	1998-1999	20
	<b><u>Людмила Яворська</u></b>	<b>Віньковецький</b>	Віньківці	Віньківці	1999	25
	<b><u>Майя Сайпель</u></b>	<b>Славутський</b>	Миньківці	Миньківці	2000	9
	<b><u>Микола Замашнюк</u></b>	<b>Старокостянтинівський</b>	Микулин	Микулин	2000	10
	<b><u>Людмила Костюк</u></b>	<b>Славутський</b>	Шевченка	Миньківці	2000	10
	<b><u>Тетяна Сторожук</u></b>	<b>Славутський</b>	Хоровець	Хоровець	2000	9
	<b><u>Тетяна Підберезна</u></b>	<b>Красилівський</b>	Кузьмин	Кузьмин	2005	10
	<b><u>Лариса Савчук</u></b>	<b>Шепетівський</b>	Пліщин	Пліщин	2006-2007	27
	<b><u>Юрій Березний</u></b>	<b>Ізяславський</b>	Лютарка	Лютарка	2007	10
	<b><u>Олена Березовська</u></b>	<b>Ізяславський</b>	Мислятин	Мислятин	2007	7
	<b><u>Тетяна Біла</u></b>				<b>2008-2009</b>	<b>35</b>
		<b>Славутський</b>	Шагова	Печиводи	2008-2009	20
			Мухарів	Мухарів	2008-2009	15
	<b><u>Людмила Кучерук</u></b>				<b>2008-2014</b>	<b>159</b>
		<b>Білогірський</b>	Коритне	Коритне	2008,	83

				2014	
		Залужжя	Залужжя	2013	16
		Корниця	Залужжя	2011	41
		Погорільці	Воробіївка	2012	19
	<b><u>Марія Дехтяр</u></b>			<b>2012-2014</b>	<b>286</b>
	<b>Славутський</b>	Нараївка	Великий Скнит	2013	20
		Прикордонна Улашанівка	Хоняків	2012	65
		Головлі	Головлі	2013	25
		Славута	Славута	2013	38
		Улашанівка-Баранне	Улашанівка	2014	44
		Хоровиця	Полянє	2014	56
	<b><u>Діана Галяревич</u></b>			<b>2013-2014</b>	<b>272</b>
	<b>Дунаєвський</b>	Сокілець	Сокілець		14
		Миньківці	Миньківці		9
		Січинці	Січинці		8
		Михайлівка	Михайлівка		93
		Сприсівка	Маліївці		13
		Блищанівка	Михайлівка		52
		Смотрич	Смотрич		21
		Малий Карабчіїв	Малий Карабчіїв		13
		Удріївці	Удріївці		10
		Дунаївці	Дунаївці		24
		Мала Кужелівка	Мала Кужелівка		15
	<b><u>Сергій Чернюк</u></b>			<b>2013-2014</b>	<b>93</b>
	<b>Славутський</b>	Дятилівка	Ногачівка	2014	31
		Мухарів	Мухарів	2013	29
		Хоросток	Ганопіль	2014	33
	<b><u>Злата Царик</u></b>			<b>2013-2014</b>	<b>54</b>
	<b>Хмельницький</b>	Водички	Водички	2014	19
	<b>Деражнянський</b>	Майдан-Чернелевецький	Майдан-Чернелевецький	2013	16
	<b>Старосинявський</b>	Олексіївка	Пилява	2013	19
<b>10.</b>	<b><u>Інші записувачі</u></b>				
	<b><u>Сергій Козицький</u></b>			<b>1918, ?</b>	<b>9</b>
	<b>Городоцький</b>	Великий Карабчіїв	Великий Карабчіїв	?	6
		Грицьків	Великий	?	1

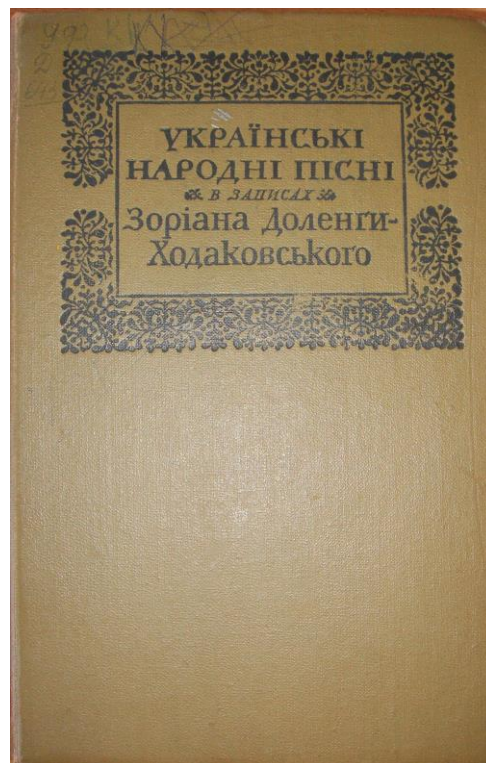
				Карабчіїв		
	<b>Кам'янець-Подільський</b>	Кам'янець-Подільський	Кам'янець-Подільський	1918		1
	<b>Чемеровецький</b>	Лянцкорунт	Зарічанка	?		1
<b><u>Вікторія</u></b> <b><u>Башук</u></b>	<b>Ізяславський</b>	Двірець	Двірець	2007		35



## ФОТОІЛЮСТРАЦІЇ



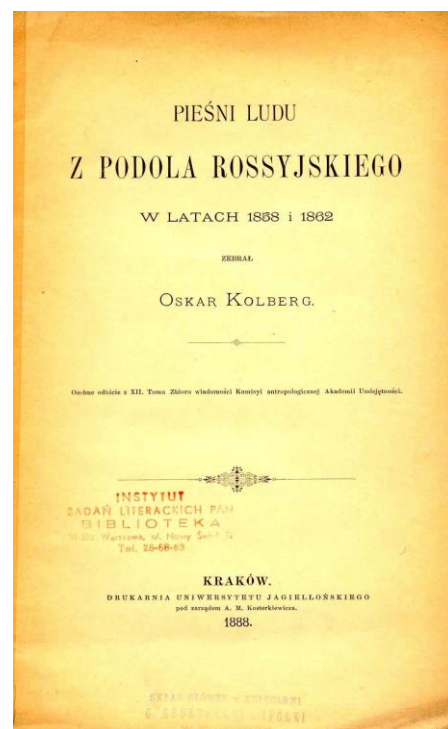
Зоріан Доленга-Ходаковський (1784- 1826)



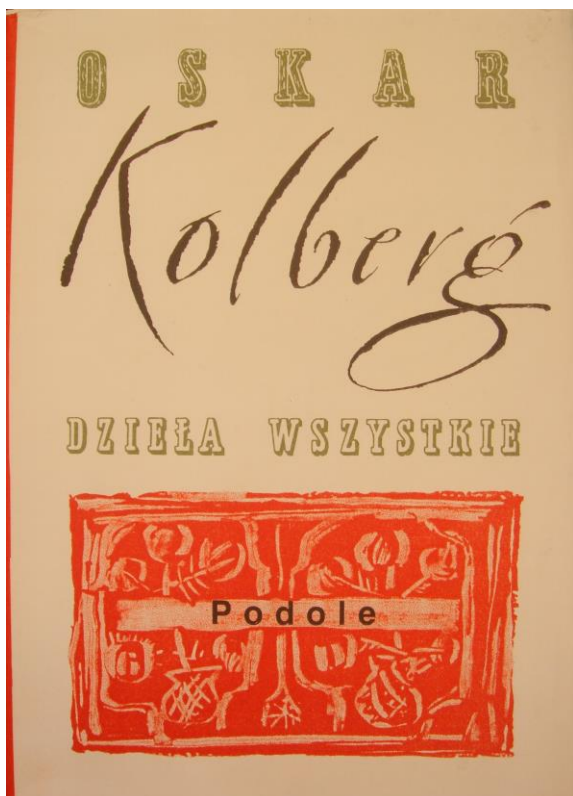
Титульна сторінка видання творів, записаних З. Доленгою Ходаковським



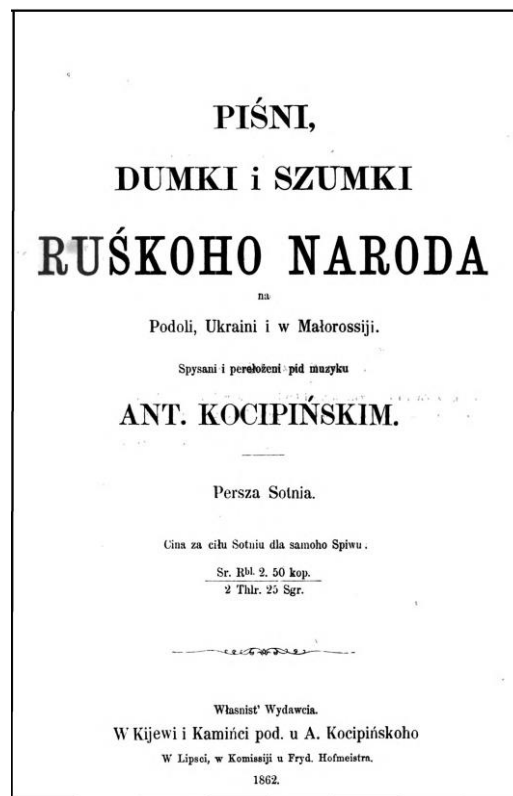
Оскар Кольберг (1814-1890)



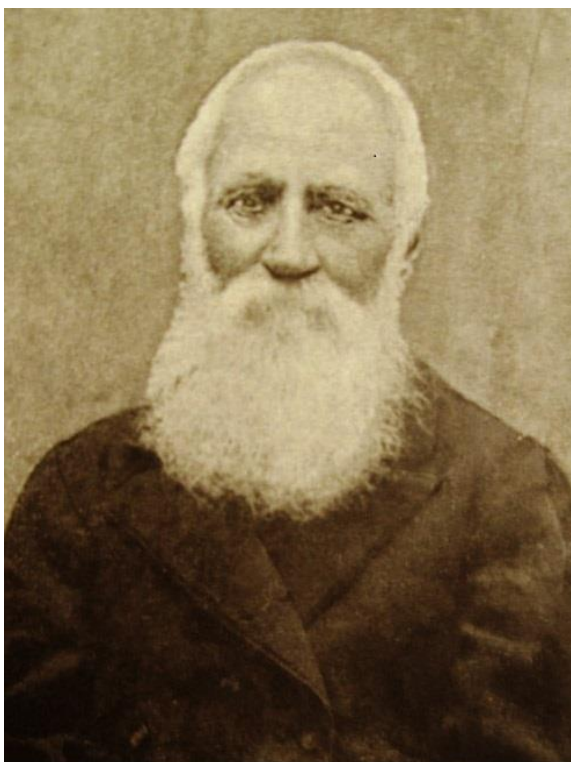
Титульна сторінка праці О. Кольберга „Пісні люду з Подолля російського“



Титульна сторінка праці  
О. Кольберга «Поділля»



Титульна сторінка праці  
Антоня Коціпінського

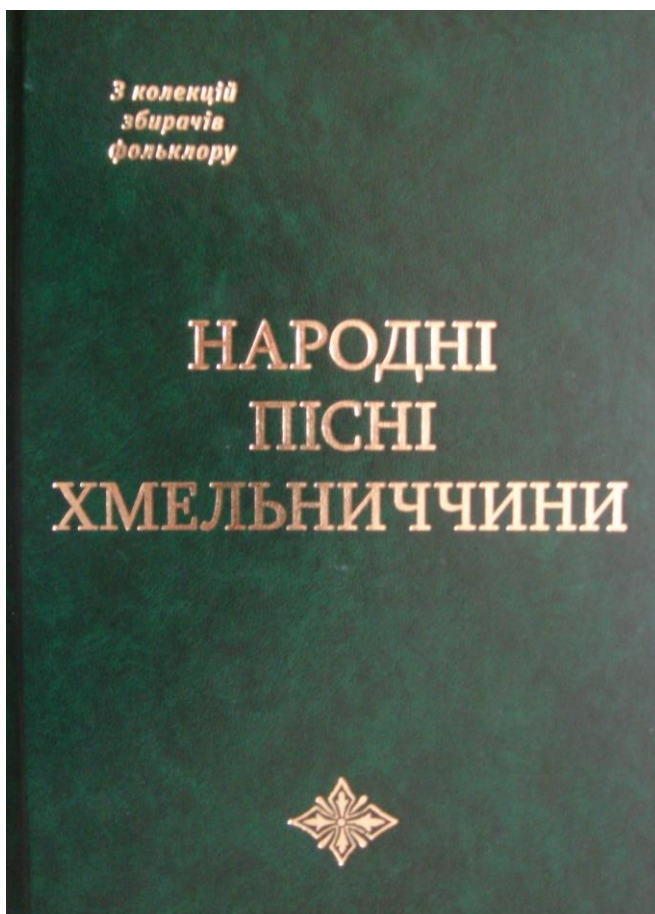


Андрій Димінський (1829-1905)



Павло Чубинський (1839-1884)





Титульна сторінка видання пісень з Хмельниччини, упорядкованого Миколою Дмитренком та Людмилою Єфремовою



Світлана Цимбалюк



Ірина Телюх

Хмельницькі дослідниці



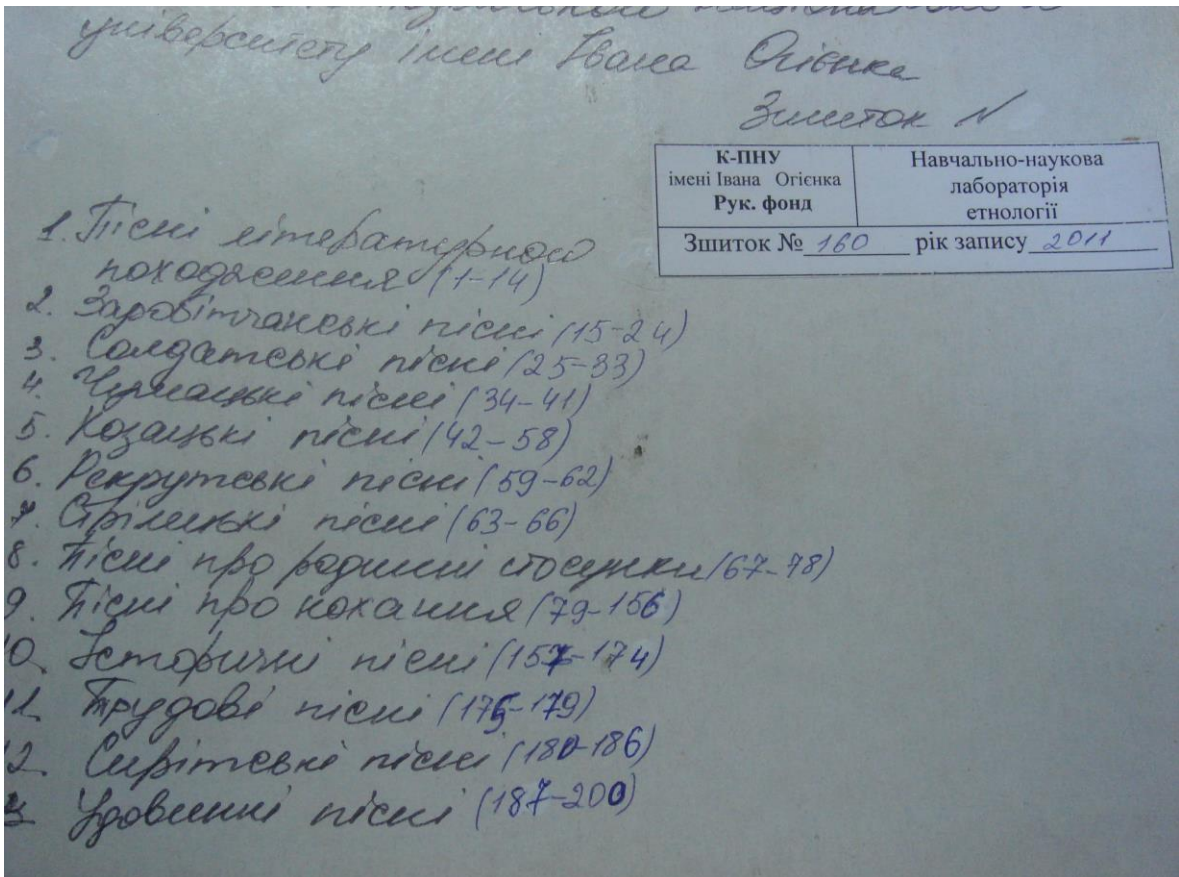
Фонд рукописних зшитків у Навчально-науковій лабораторії етнології Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету



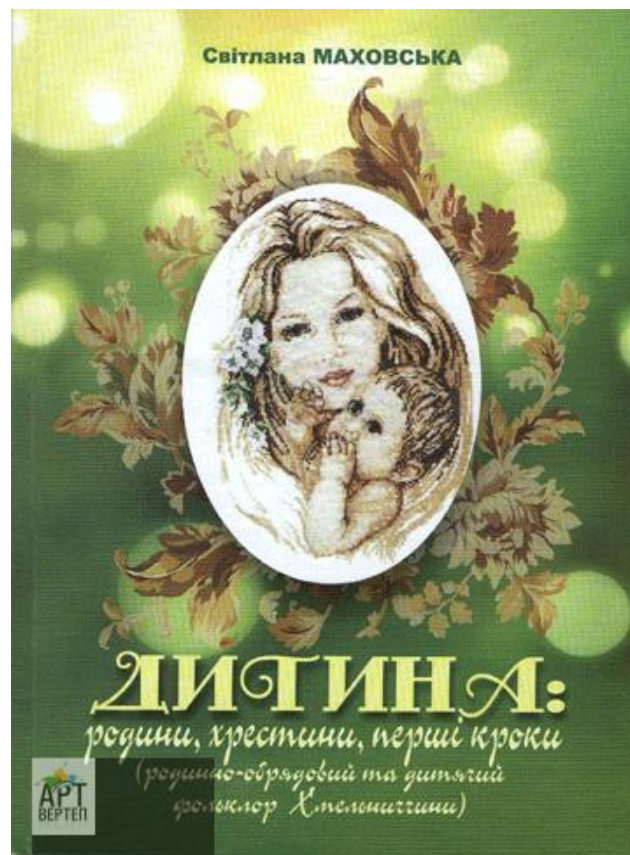
Валерій Щегельський  
Завідувач Навчально-науковою лабораторією етнології



Предмети матеріальної культури подільян, представлені Навчально-науковою лабораторією етнології



Один із рукописних зшитків Навчально-наукової лабораторії етнології



Титульна сторінка книги  
Світлани Маховської



Видання матеріалів, зібраних студентами  
Філологічного факультету Хмельницької  
Гуманітарно-педагогічної академії у  
2013 році під час проходження  
фольклорної практики



Олена Дудар

Мапи місцевості

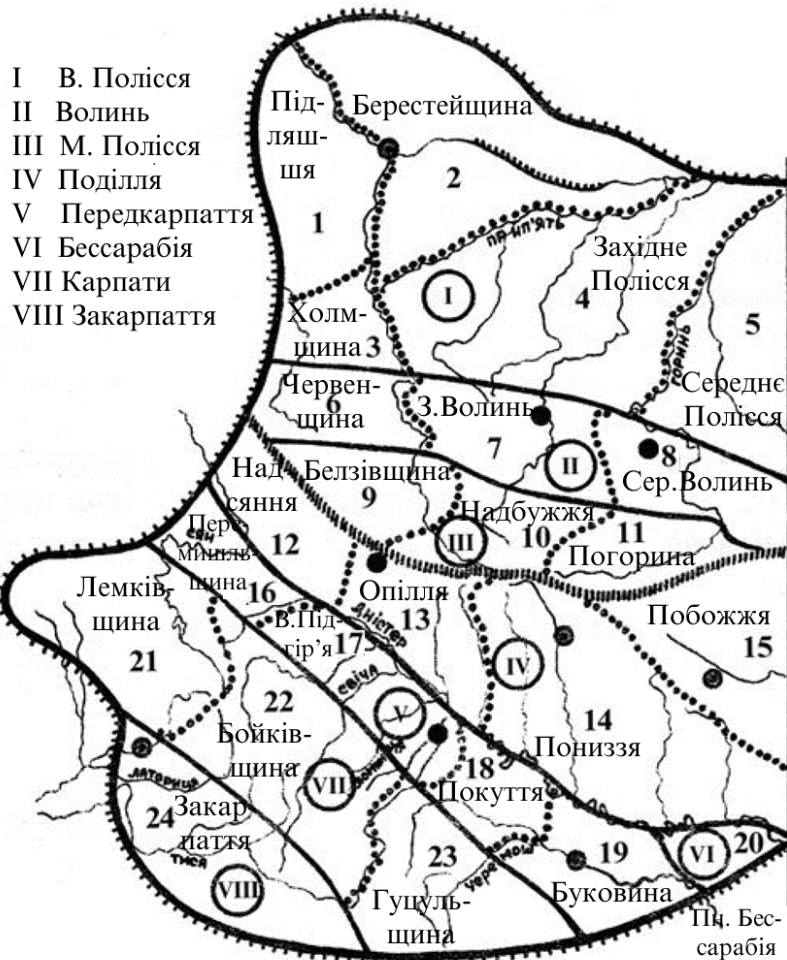


Мапа Хмельницької області





Етнографічне районування України за Романом Кирічовим



Етнографічне районування західноукраїнських земель за Богданом Луканюком